

ĮVYKIAI, PROBLEMAS, NUOMONĖS

SUSITIKIMAS SU LENKIJOS EDUKACIJOS IR MOKSLO VICEMINISTRU VARŠUVOJE – „Aušros“ inf.	3
KAIP PILIAKALNIO EGLINĖJE TYRINĖJIMAI TAPO ESMINIU ĮVYKIU BALTŲ ARCHEOLOGIJOJE – Agnė Karčiauskaitė-Jankauskienė ..	4
APIE MOKYTOJUS – Petras Maksimavičius ..	7

MŪSŲ INTERVIU

BUVUSI PIRMININKĖ ALDONA VAICEKAUSKIENĖ: „VEIKLĄ ETNINĖS KULTŪROS DRAUGIJOJE APIBENDRINANT“ – Božena Bobinienė ..	9
---	---

ŠVIETIMAS

MOČIUČIŲ IR SENELIŲ DIENA SEINŲ „ŽIBURYS“ – Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos inf.	13
---	----

KALBOS KERTELĖ

PUNSKO ŠNEKTOS YPATUMAI IR JŲ KAITA – Dalia Makauskienė .	14
---	----

PAPROČIAI

KAIP IŠLYDĖDAVOME IR IŠLYDIME ARTIMUOSIUS Į... AMŽINYBĘ – Janina Macukonienė ..	19
---	----

KNYGŲ LENTYNOJE

KNYGOS APIE PROPAGANDĄ AUTORIS M. MARTIŠIUS: „PROPAGANDA YRA, BUVO, IR PANAŠU, KAD GREITU METU NIEKUR NEDINGS“	22
--	----

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA	26
-----------------------------	----

Viršeliuose:

Piliakalnio komplekso Eglinėje rekonstrukcija, įtvirtintos gyvenvietės vaizdas. Autorius Tomasz Żebrowski, sukurta pagal C. Sobczak analizės (Iš knygos „Piliakalnis Eglinėje. Jotvingių centro gyvenvietė archeologinių ir gamtos tyrimų šviesoje“) Močiučių ir senelių dieną „Žiburio“ mokykloje (Irenos Vaicekauskienės nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk,
ul. A. Mickiewicza 23
tel. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny,
ul. Wileńska 9
tel. / faks. (+48) 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Olów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė
KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Rasa Žukauskienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2023-02-14

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos ir leidinio rėmėjų nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas POLU PL PR

**DOFINANSOWANO
ZE ŚRODKÓW
BUDŻETU PAŃSTWA**

**DZIAŁALNOŚĆ ZMIERZAJĄCA DO OCHRONY,
ZACHOWANIA I ROZWOJU TOŻSAMOŚCI
KULTUROWEJ LITEWSKIEJ MNIEJSZOŚCI**

Wydanie 24 numerów dwutygodnika "Aušra"

DOFINANSOWANIE
370 000 zł
CAŁKOWITA WARTOŚĆ
410 000 zł

Publikacija yra vienas iš autoriaus/autorėms ir ne
publikacija, kuri išreiškia tik autoriaus/autorėms
nuomonę. Publikacija yra vienas iš autoriaus/autorėms
nuomonės ir ne būtinai sutampa su autorių nuomone.
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Projektą „Lenkijos lietuvių tautinio sąmoningumo ugdyimas“ iš dalies remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (gauta parama per projekto įgyvendinimo laikotarpį – 8000 eurų).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Atiduodame Jums į rankas trečią „Aušros“ numerį karo Ukrainoje metinių išvakarėse. Visi puikiai atsimename, kad prieš metus Putinui kaupiant kariuomenę prie Ukrainos sienų vis dar tikėjomės, kad karo nebus. Juk XXI amžius! Europa! Neišdrįs. Išdrįso.

Vasario 24 rytą dar ne iki galo tikėjome tuo, ką praneša žiniasklaida. Tačiau iliuzijų greitai nebeliko. Netikėtumas, užuojauta, baimė, šokas. Visi staiga pasidarė dosnūs remdami užpultą Ukrainą. Atrodė, lyg tapome geresni... Paskui – žinios iš Bučos – vėl šokas. Tačiau laikui bėgant visi daugiau ar mažiau apsipratome. Ir nors kiekvieną dieną pranešama, kas vyksta fronte, tačiau nieko tai jau nestebina. Artėjant metams nuo karo pradžios, prisiminkime, kokias aukas ir vargus turi pakelti ši užpulta tauta. Nepamirškime paremti, juk ir mes žinome laisvės kainą. Štai švenčiame Vasario 16-ąją, kurią sunkiai ir ne be išsižadėjimų atnešė mums knygnešiai, aušrininkai, varpininkai...

Laikotarpis nuo vasario 16 iki kovo 11 d. – Lietuvių kalbos dienos, puiki proga apsvaistinti savo santykį su gimtąja kalba. Šiame numeryje rasite lituanistės Dalios Makauskienės straipsnį – pranešimą, skaitytą per Lietuvių mokytojų konferenciją. Verta paskaityti ir pamąstyti, kokią įtaką mums daro lenkų kalba, ar mes vis dar kalbame tarmiškai, ar gal jau pereiname prie kalbų mišinio? Kokią kalbą mes paliekame ateities kartoms?

Šiame numeryje įdomiai apie mūsų papročių nykimą svarsto Janina Macukonienė straipsnyje apie artimųjų palydėjimą amžinam poilsiui. Skaitydama pagalvojau, kad daug kas darosi neįmanoma nykstant žmonių bendruomenėms. Jei neįjaučiame bendrumo su kaimynais, tai ir buvę papročiai tampa neįmanomi.

*Lietuva, kai aš tave tariau –
Prieš akis sumirga raštų raštai
Ir pilna padangė vyturių,
Ir linų žydėjimas be krašto.
B. Brazdžionis*

Džiaukimės laisva Lietuva ir mylėkime savo Tėvynę ne tik švęsdami Vasario 16-ąją. Kiekvieną dieną matykime Ją poetų akimis stebuklingą, kad Ji visados būtų mums vienintelė, išrinktoji...

*Lenkijos lietuvių draugija
ir „Aušros“ redakcija*

Susitikimas su Lenkijos edukacijos ir mokslo viceministru Varšuvoje

„AUŠROS“ INF.

Sausio 31 d. Lenkijos edukacijos ir mokslo ministerijoje buvo aptarti lietuviškos mokyklos Suvalkuose steigimo klausimai. Susitikime dalyvavo LR ambasadorius Lenkijoje Eduardas Borisovas, ambasados antrasis sekretorius Eduard Mažul, LR konsulato Seinuose vadovas Genadijus Mackelis, Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė, Lenkijos lietuvių draugijos pirmininkas Robertas Slovikas, Punsko Dariaus ir Girėno mokyklos direktorius Jonas Vydra bei Seinų „Žiburio“ mokyklos direktorius Algirdas Vaicekauskas. Lenkijos edukacijos ir mokslo ministerijai atstovavo edukacijos ir mokslo viceministras Dariušas Piontkovskis (Dariusz Piontkowski) bei ministerijos departamentų vadovai.

LLB pirmininkė pristatė susirinkusiems ministerijos atstovams Suvalkuose augančios lietuvių bendruomenės švietimo poreikius. Prieš 3 metus įsteigtas lietuvių vaikų

darželis rodo, kad lietuviams labai svarbu tęsti mokslą gimtąja kalba, tad kuo greičiau reikia steigti mokyklą. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos lėšomis buvo nupirktas jai pastatas, tačiau jį reikia remontuoti ir pritaikyti. Kitas labai svarbus dalykas – tai galimybė įkurti I klasę dabartinėse darželio patalpose ir ten pradėti pirmuosius naujos mokyklos mokslo metus.

Ministerijos atstovai įdėmiai išklaušė informaciją. Jų nuomone, mokyklos steigimo klausimai turi būti sprendžiami vietoje, su Suvalkų miesto valdžia. Dėl pastato remonto ir jo pritaikymo finansavimo viceministras D. Piontkovskis ragino kreiptis per projektus, kuriuos skelbia atitinkamos ministerijos.

Susitikimo metu buvo iškelti taip pat lietuvių kalba leidžiamų vadovėlių ir mokinio krepšelio finansavimo klausimai. Pasirodo, jiems reikės dar ne vieno susitikimo su Lenkijos edukacijos ir mokslo ministerijos atstovais.

Kaip piliakalnio Eglinėje tyrinėjimai tapo esminiu įvykiu baltų archeologijoje

AGNĖ KARČIAUSKAITĖ-JANKAUSKIENĖ

Neseniai Varšuvoje išleista ir pristatyta knyga „Piliakalnis Eglinėje. Jotvingių centro gyvenvietė archeologinių ir gamtos tyrimų šviesoje“. Tai išsamus monografinis Eglinės gyvenviečių komplekse gautų archeologinių medžiagų tyrimas, kurį patys archeologai vadina esminiu įvykiu baltų archeologijoje. Knygos autoriai – Varšuvos Valstybinio archeologijos muziejaus Baltų skyriaus archeologai mgr. Grażyna Ivanowska (Grażyna Iwanowska), mgr. Cezaris Sobczak (Cezary Sobczak) ir dr. Marcinas Engelis (Marcin Engel). Ta proga kalbinau archeologą mgr. C. Sobčaką.

Agnė Karčiauskaitė-Jankauskienė: Sveikiname su naujosios knygos pasirodymu. Tai ir penktas leidinių serijos „Seminarium Bałtyjskie“ („Baltų seminaras“) tomas. Kodėl jotvingių piliakalniui Eglinėje skirtas visas tomas? Kuo šis piliakalnis ypatingas?

Cezary Sobczak: *Leidinių serijos „Seminarium Bałtyjskie“ redaktoriai, t. y. habil. dr. Ana Bitner-Vrublevska (Anna Bitner-Wróblewska) ir dr. Voicechas Bżezinski (Wojciech Brzeziński), gvildena įvairaus pobūdžio problematiką, susijusią su baltų gentimis. Iki šiol pasirodė Bogačevo kultūros (Galindų) konferencijai skirta medžiaga, kolektyvinis darbas, skirtas iškiliam baltų genčių tyrinėtoju Marianui Kačynskiui (Marian Kaczyński) atminti, taip pat probleminis leidinys, pristatantis baltiškų smektukų klausimą. Ketvirtas tomas „Jaćwieskie ośrod-*

Archeologų komanda Eglinėje 2021 m., paskutinių tyrimų metu. Iš kairės pirmas C. Sobczak, trečias M. Engel. Archeomap nuotr.

ki grodowe“ („Jotvingių gyvenviečių centrai“), tai probleminis dr. Marcino Engelio leidinys, šiuo metu naujausias, plačiausiai paliečiantis jotvingių kultūrą, jį drąsiai galima vadinti tikru proveržiu baltų archeologijoje. Paskutinis, penktas, serijos tomas – monografinis Eglinės gyvenviečių komplekse gautų archeologinių medžiagų tyrimas. Taip pat susijęs su jotvingių problematika, bet ne tik. Be artefaktų, datuojamų ankstyvaisiais viduramžiais, monografijoje pristatomi ir ankstesnių epochų radiniai bei naujesni, naujų laikų ir šiuolaikiniai atradimai. Pirmieji archeologiniai tyrinėjimai Eglinės gyvenviečių komplekse buvo atlikti 1954 m., o paskutinis, kaip žinia, 2021 m. Visa tyrinėjimų metu surinkta medžiaga ir atliktų analizių gausa lėmė, kad šį tomą sudaro net

585 puslapiai. Be pagrindinės dalies, kurioje yra radinių katalogas ir lentelės, kur pateikiamos radinių graviūros ir tyrimų dokumentacija, esanti ir analitinė dalis, t. y. išsamiai aptariamoms aptiktoms kilnojamosios medžiagos (keli tūkstančiai radinių) ir antropogeniniai sluoksniai (37), objektai (23) ir konstrukcijos (8). Tai žemės darbų, susijusių su kalvos transformacija, pėdsakai, ankstyvaisiais viduramžiais kieme pastatytų pastatų ir įtvirtinimų liekanos. Tyrimas papildytas priedais, kuriuose pateikiamos ankstyviausių komplekse aptiktų priešistorinių kilnojamųjų medžiagų iš romėnų įtakos laikotarpio (maždaug II–IV a.) ir senesnės analizės. Be to, pristatytos išsamios atskirų paminklų ir jų grupių studijos, pvz., stilistinės, žaliavų ar technologinės. Pateikiamos

kasinėjimų metu aptiktos kaulinės medžiagos, tiek žmonių, tiek gyvūnų palaikų analizės. Aptariami geologinių ir geofizinių tyrinėjimų, atliktų tarpekly ir jo papėdėse, rezultatai. Galiausiai pateikiama kelių organinių mėginių radioaktyviosios anglies analizės rezultatų suvestinė.

Leidinys, apimantis visus Eglinėje gautus archeologinius šaltinius ir išsamią jų studiją, yra daugelio metų lauko ir biuro darbų kulminacija. Čia verta pabrėžti, kad ši monografija yra pirmasis išsamus jotvingių tvirtovės pristatymas. Tikriausiai tinkama būtų tai vadinti esminiu įvykiu baltų archeologijoje, kadangi žiniomis remsis ne tik jotvingių tyrinėtojai, bet ir jotvingių kultūros bei krašto archeologinio paveldo, ypač ankstyvųjų viduramžių gynybinės architektūros relikty, mėgėjai.

A. K.-J.: Šis piliakalnis tirtas ne kartą, tačiau 2021 metais vėl sugrįžote. Kodėl?

C. S.: Pagrindinė priežastis atnaujinti tyrimų buvo dvejų metų projektas „Eglinės daugiafazis gyvenviečių kompleksas. Archeologinių ir gamtos tyrimų plėtra“. Jam

įgyvendinti Valstybinis archeologijos muziejus Varšuvoje 2021 metais gavo Kultūros ir nacionalinio paveldo ministerijos bei Mazovijos vaivadijos asamblėjos finansavimą. Veikla buvo vykdoma bendradarbiaujant su Valstybinio archeologijos muziejaus draugų asociacija. Pagrindinis projekto tikslas – parengti medžiagą, gautą XX a. Eglinės gyvenviečių komplekse atliktų archeologinių tyrimų metu, ir išleisti knygą. Beje, buvo galima naudoti šiuolaikinius neinvazinės žvalgybos metodus, įskaitant geofizinius tyrimus. Jie leido išžvalgyti greta gyvenvietės esančią teritoriją, o ne tyrinėti ją kasinėjimų būdu.

A. K.-J.: Jūs jau paminėjote šiuolaikines technologijas. Kiek jos turi įtakos naujoms išvalgoms ar išvadoms?

C. S.: Neinvaziniai tyrimai leido patvirtinti kraštovaizdžio stebėjimus. Piliakalnio viršūnėje ir papėdėje tradicinių archeologinių kasinėjimų metu buvo pastebėta daugybė įvairių gynybinių įtvirtinimų pėdsakų, tokių kaip pylimai, bokštai, grioviai, vartų perėjos,

kelių ir perėjų reliktai ir kt. Atlikti geofiziniai tyrimai – geomagnetinė ir elektrinė varža, taip pat lazerinis 3D skenavimas iš oro – LiDAR iš esmės patvirtino mūsų prielaidas. Esame tikri, kad ne tik kalva, bet ir prie jos esanti teritorija (apie 200–300 m aplink tvirtovę) ankstyvaisiais viduramžiais buvo visiškai transformuota ir pritaikyta gyvenvietės bei gynybos reikmėms.

A. K.-J.: Ar paskutinių tyrimų metu Eglinėje radote kokių nors visai naujų, anksčiau nematytų artefaktų?

C. S.: Kalbant apie senienas, naujausi planografiniai tyrimai leido rasti artefaktus, analogiškus tiems, kurie buvo užfiksuoti kasinėjimų metu. Išskirtinis yra įtvirtinimų papėdėje rastas ankstyvųjų viduramžių kirvis arba kalvos šlaituose aptiktas gražtas, tikriausiai naudotas statant medinius tvirtovės pylimus. Labai įdomus radinys – ir šlako luitas, tikriausiai geležies lydymosi liekanos. Tačiau šį atradimą sunku datuoti.

A. K.-J.: Ar buvo kas nors, kas paskutinių tyrimų metu nustebino ar galbūt net paneigė ankstesnes versijas?

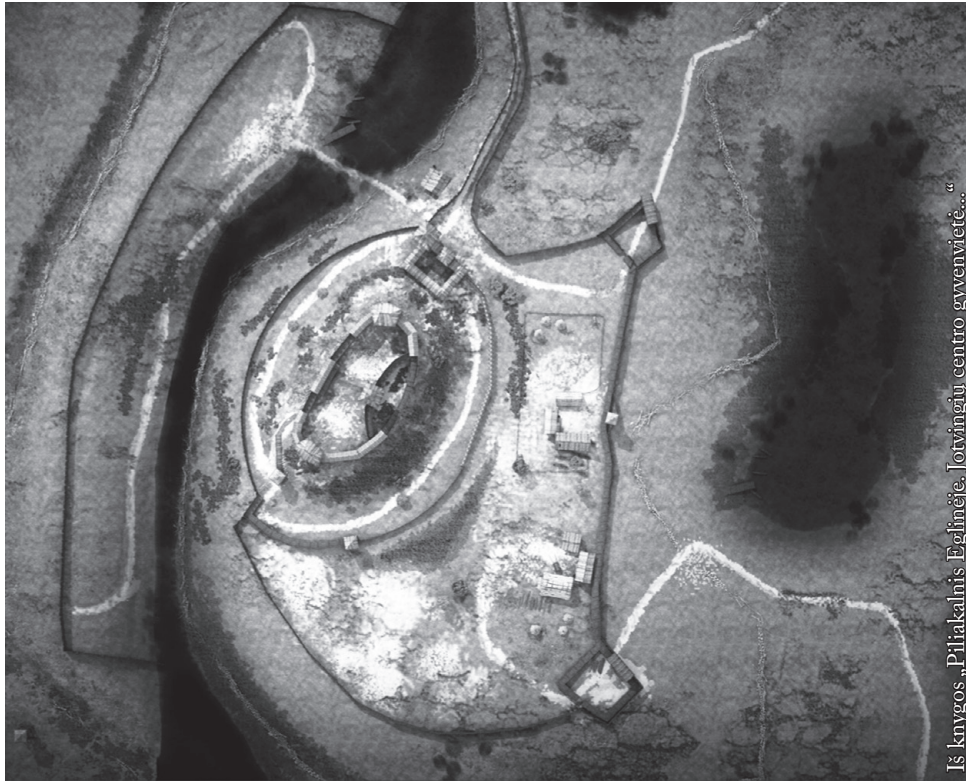
C. S.: Pastarieji tyrimai nebuvo išskirtiniai, labiau papildantys ankstesnius. Proveržis yra rezultatas, gautas atlikus visus mokslinius tyrimus. Tai pirmoji išsami jotvingių tvirtovės įkūrimo analizė. Atlikus darbus pavyko nustatyti tris ankstyvųjų viduramžių tvirtovės naudojimo fazes (nuo X amžiaus pabaigos iki XIII amžiaus pradžios). Per šį laiką buvo tobulinama ir modifikuojama gynybos sistema, keitėsi tvirtovės funkcijos ir svarba.

A. K.-J.: Daugeliui žmonių jotvingiai atrodo paslaptinga gentis.

Iš knygos „Piliakalnis Eglinėje. Jotvingių centro gyvenvietė“.

Ankstyvųjų viduramžių kirvis, rastas 2021 m., paskutinių tyrimų metu

Iš knygos „Piliakalnis Eglinėje. Jotvingių centro gyvenvietė...“

Piliakalnio komplekso Eglinėje rekonstrukcija, gynybinės sistemos kontūrai. Autorius Tomasz Zebrowski, sukurta pagal C. Sobczak analizės

O Jums, archeologui, prisiliečiančiam prie jų gyvenimo ir daiktų, jie vis dar paslaptiniai? Kuriuos jų egzistavimo laikotarpius ar gyvenimo sritis vis dar „gaubia migla“?

C. S.: Fenomenas, o gal ir jotvingių paslaptinumas sietinas su tuo, kad nors ankstyvaisiais viduramžiais jie buvo garsūs, jiems nepavyko sukurti centralizuotos valstybės ir jotvingiai greitai išnyko iš istorijos puslapių. Be to, nepaisant naujais kapaviečių atradimų, apie laidojimo įpročius žinoma mažai, ypač iš ankstyvojo jų egzistavimo laikotarpio. Žinomi tik keli jotvingių ankstyvojo laikotarpio nekropoliai, tačiau jie kol kas nėra ištirti. Šiame kontekste įdomus faktas, kad Eglinės tvirtovės teritorijoje, išskyrus pavienius kaulus, neaptikta nė viena jotvingių kapavietė.

Taip pat labai mažai žinome apie jotvingių tikėjimą. Turint tai omenyje, įdomus faktas yra krikščioniškos religinės atributikos radiniai jotvingių teritorijose, įskaitant

nemažą jų kiekį ir Eglinėje. Verta paminėti rastus įvairių rūšių kryželius ar medalionus su šventaisiais Jurgiu ir Nikolajumi, greičiausiai pagamintus Rusijoje. Šiuos radinius galima laikyti išskirtiniais, kadangi mums žinomi vos keli tokie Rusijos gaminiai. Sunku pasakyti, kaip jie pateko į Eglinę.

A. K.-J.: Ar, Jūsų nuomone, visuomenė pakankamai žino apie jotvingius? Gal verta būtų atnaujinti informaciją apie juos ir mokykliniuose vadovėliuose?

C. S.: Tai sudėtinga, komplikuota problematika. Aš pats labai žaviuosi jotvingiais, tačiau manau, kad mokykliniai vadovėliai dabar yra perkrauti išsamia įvairaus pobūdžio informacija, ir tai kiek atgraso jaunus žmones nuo mokymosi.

Kita vertus, kiekvienas tyrėjas norėtų skleisti informaciją apie savo atradimus, tačiau ji keičiasi labai greitai, kone kasmet. Štai kad ir apibendrinus visą Eglinės medžiagą,

dalį senesnių leidinių informacijos „nebegalioja“.

Apskritai naujienos apie šią įdomią gentį tikrai turėtų būti įtrauktos į regioninius turizmo vadovus, žemėlapius, informacines lentas, brošiūras ar internetą. Takai ir nuorodos turėtų vesti į pačias įdomiausias vietas. Tačiau... populiarinimas turi ir savo pasekmių. Tylios, žavingos ir ramios vietos švenčių laikotarpiu tampa garsios ir „užkimštos“, o turistai ne visada tinkamai vertina ir naudojami tokomis vietomis, tad gali būti nemalonu.

Kaip bebūtų, šiuo klausimu dar galima daug ką nuveikti. Su dr. Marcinu Engeliu bandome atlikti tuos darbus. Tačiau trūkstant žmonių, laiko ir turint kuklius finansinius išteklius tai nėra lengva. 2020 m. išleista knyga „Jaćwieskie ośrodki grodowe“, kurios autorius dr. Engelis, taip pat yra išskirtinė populiarinimo prasme. Išspausdinti 500 egzempliorių buvo išpirkti kaip karštos bandelės. Planuojama rengti antrąjį leidimą, tačiau kol kas tam nėra lėšų. Paroda „Jaćwingowie. Zapomniani wojownicy“ („Jotvingiai. Pamiršti kariai“), pristatyta 2016 m. Lenkijoje ir užsienyje, taip pat yra mūsų kuklus bandymas praplėsti žinias apie šiuos nuostabius žmones. Joje pristatėme apie 140 paminklų, tarp jų ir rastų Eglinėje, bei pateikėme išsamią informaciją apie jotvingius ant 14 didelių lentų. Paroda jau aplankė beveik 20 vietų, galbūt šiemet ar kitais metais ji keliaus ir į Lietuvą. Šiuo metu ją galima pamatyti Štumo miesto kryžiuočių pilyje.

A. K.-J.: Ar yra žinomas-ištirtas jotvingių DNR? Juk gali būti, kad čia ir dabar gyvena jų palikuonių...

C. S.: Iki šiol tai nebuvo padaryta. Pagrindinė kliūtis buvo nedidelis nesudegusios kaulinės medžiagos kiekis, geriausiai tinkantis tokiems

tyrimams. Iki šiol atsitiktinai aptikti pavieniai nesudegusių kaulų radiniai tam nelabai tiko. Galbūt artimiausiu metu tai pasikeis. Jotvingių palikuonių tikrai yra, jie tikriausiai dabar ešą Baltarusijos, Lietuvos ir Lenkijos piliečiai. Tai, be kita ko, liudija ir baltiškios kilmės pavardės. Tačiau nesu šios srities ekspertas ir nenoriu to plačiai komentuoti.

A. K.-J.: Kokių turite svajonių kaip archeologas?

C. S.: Mano kukli svajonė, o gal planai yra susiję su jotvingių gyvenviečių Lenkijoje knygos ir internetinio katalogo parengimu, analogiško kaip mano kolegų lietuvių darbas „Lietuvos piliakalnių atlasas“. Kalbant apie lauko tyrimus, svajoju apie lėšas, kurios leistų atlikti tolesnius reguliarius lauko tyrimus ir biuro analizes. Kadangi apie jotvingius žinome dar labai mažai, kiekvienas toks tyrimas suteikia daug naujos informacijos.

A. K.-J.: Dėkui už atsakymus. Lauksime sugrįžtant į jotvingių žemes.

Apie mokytojus

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Kartais tenka išgirsti klausimą, kiek mūsų lietuviškose mokyklose dirba mokytojų iš Lietuvos. Tiesą sakant, net nežinau. Žinau, kad ne tiek ir daug, kaip kam nors galėtų atrodyti. Klausimo esmė kita. Tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje dar vyrauja įsitikinimas, kad jeigu Suvalkų krašte veikia lietuviškos mokyklos, tai neišvengiamai vaikus moko mokytojai, atvykę iš Lietuvos. Daugelis negali patikėti, kad tokia maža lietuvių bendruomenė pajėgi išugdyti mokytojus iš savo tarpo. Tačiau tie laikai pamažu baigiasi.

Turbūt prieš tris ar keturis dešimtmečius įvyko esminis lūžis, kuomet mūsų mokyklose atsirado užtektinai mokytojų. Tam buvę daug priežasčių. Visų pirma pas mus negalėjo atvykti mokytojai iš Lietuvos, nes ji buvo okupuota. Antra, Lietuvoje prasidėjęs tautinis atgimimas ir jos nepriklausomybės paskelbimas plačiai atvėrė duris šio krašto mokyklų absolventams rinktis studijas ne tik Lenkijoje, bet ir Lietuvos aukštosiose mokyklose. Kita priežastis ta, kad minimais laikais dar tik kūrėsi laisvosios rinkos ekonomika ir nebuvo tokio didelio pasirinkimo įsidarbinti prestižinėje darbovietėje (o mokykla tais laikais tokia buvo laikoma) kaip dabar. Ir dar viena priežastis, kodėl pasikeitus politinėms sąlygoms pas mus padaugėjo mokytojų. Pati lietuvių bendruomenė (kaip ir dabar) manė, jog lietuviškas švietimas – tai kertinis ramstis bendruomenei išlikti ir išsaugoti tautinę tapatybę. Noriu atkreipti dėmesį taip pat į tai, kad iš lietuviškų mokyklų mokytojų visuomet buvo reikalaujama daugiau negu iš lenkiškų mokyklų pedagogų. Lietuviai mokytojai

visais laikais buvo laikomi tam tikra prasme krašto intelektualiniu elitu, kuris turi būti pasirengęs plėsti lietuvišką veiklą, dalyvauti lietuvių organizacijų veikloje, joms vadovauti, planuoti bendruomenės ateitį. Taip visuomet ir buvo.

Tačiau, kaip jau minėjau, laikai keičiasi. Mokytojų pradeda trūkti, ir tai realus pavojus ne tik paskutinėms dar veikiančioms lietuviškoms mokykloms, bet ir pačiai bendruomenei. Apie tai buvo kalbama sausio 18 d. Lenkijos lietuvių bendruomenės (LLB) valdybos surengtame susitikime, kurio metu aptartos Lenkijos lietuvių švietimo problemos. Įsiminiau Punsko viršaičio V. Liškausko išsakytą mintį, kodėl dar nepriima sprendimo uždaryti Vidugiriuose veikiančią lietuvišką mokyklą. Pasak jo, ekonominiai ir demografiniai rodikliai negailestingai rodo, kad šią mokyklą jau seniai reikėjo uždaryti. Tačiau kol tai įvyks, reikia padėti joje dirbantiems mokytojams, kadangi jie reikalingi mūsų visuomeni, o jų patirtis ir darbas pravers kitose mokyklose ar įstaigose. Tai ir patvirtina mano anksčiau išsakytą tezę, kad mokytojų vaidmuo krašto likimui itin svarbus.

Posėdžio metu plačiau diskutuota, ką padaryti, kad dabartinis jaunimas rinktųsi pedagogikos studijas. Tai nėra paprastas klausimas, kadangi ne visiems patinka dirbti su „svetimais“ vaikais. O ir jaunosios tėvų kartos požiūris į pedagogus žymiai pasikeitęs. Ne kartą teko girdėti, kad jaunesni tėvai reiklesni, pretenzingesni, daugiau reikalaujantys dėmesio, nei būdavo prieš kelis dešimtmečius. Tai, matyt, visai natūralu, kadangi laikai

Knygos viršelis

Mokytojų konferencija 2021 m.

keičiasi, o informacijos srautai, kurie mus pasiekia, tampa beveik nebevaldomi. Tai keičia mūsų bendravimo būdą, požiūrį į supantį pasaulį. Visi turime prie to prisitaikyti.

Ar šiandien dirbti mokytoju yra prasminga? Manau, kad taip, o ateityje ši profesija bus vis labiau vertinama. Kitaip negali būti, kadangi švietimas – tai kiekvienos valstybės pamatas. Jokia šiuolaikinė civilizauta valstybė negali sau leisti šią sritį numarinti. Jau girdžiu balsus, kad Lenkijoje įgyvendinus eilinę mokesčių reformą mokyklos valytojos atlyginimas prilygo tos pačios mokyklos mokytojo atlyginimui. Žinau, kad taip yra, tačiau tai tik laiko klausimas, kada šie reikalai susitvarkys. Begalė švietimo reformų neprisideda prie stabilumo ir ramaus gyvenimo. Nesinori sakyti, kad verta palaukti dar šiek tiek, kol padėtis pagerės, kadangi gyventi reikia čia ir dabar. Tačiau esu tikras, kad mokytojo profesija bus vis labiau vertinama, nes tai sako elementari logika.

LLB surengto posėdžio metu diskutuota, kaip paskatinti jaunus žmones rinktis pedagogikos studijas, kad kiek įmanoma mažiau trūktų mokytojų (o mokytojų stoka vis labiau gresia). Atsakymas nėra paprastas. Gražių žodžių nepakanka, nors

diskusijų metu išsakyti argumentai logiški. Kas gali paneigti, kad pedagoginis išsilavinimas yra plataus pobūdžio išsilavinimas, kuris neužkerta kelio dirbti kitose srityse, o įgytos pedagoginės, psichologinės kompetencijos, gebėjimas dirbti grupėje ir kt. visur vertinami? Mūsų mokyklų absolventai turi dar vieną pranašumą, apie kurį gal kartais užmirštama ar jo nevertinama. Tai kalbinės kompetencijos. Baigus Punsko licėjų, gebėjimas bendrauti trimis ar keturiomis kalbomis yra didžiulis pranašumas. Kita vertus, be valstybės kryptingos politikos kai kurių bėdų neišspręsiame. Juk į mokyklas neateis mokyti

chemijos, fizikos ar informatikos studijas baigę specialistai, jeigu valstybė nesukurs tinkamo mechanizmo juos motyvuoti ir kompensuoti už mokykloje praleistas valandas. Tokia yra negailestinga rinkos ekonomika.

Pedagogų trūkumą jaučia taip pat Lietuvos mokyklos. Lietuvos valstybinis studijų fondas nuo 2022 m. teikia paramą pedagogikos studijoms. Tie studentai, kurie pasirenka tam tikras pedagogikos studijų kryptis arba pedagogines gretutines kryptis, gali gauti nuo 300 iki 539 eurų išmokas per mėnesį. Taip tikimasi padidinti pedagogų skaičių Lietuvoje. Gal vertėtų šiomis galimybėmis pasidomėti taip pat mums, mūsų krašto studentams. Manau, kad nieko blogo neatsitiktų, jeigu mūsų licėjaus absolventai, Lietuvoje baigę pedagogikos studijas, papildytų tenykščių mokyklų mokytojų gretas, o esant reikalui ir galimybėms padėtų taip pat mūsų mokykloms.

Taigi baigdamas noriu pakartoti anksčiau išsakytą mintį. Mokytojo profesija svarbi ir ateityje jos svarba didės, kadangi valstybė, nepaisant politinių ginčų ar politikos kryptų, anksčiau ar vėliau privalės vis labiau rūpintis jaunosios kartos kokybišku ugdymu. Dirbtinis intelektas dar ilgai (o gal niekada) nepakeis mokytojo. Ši profesija yra prestižinė, o netrukus bus ir gerai apmokama.

LLB posėdis 2023 m.

Buvusi pirmininkė Aldona Vaicekauskienė: „Veiklą Etninės kultūros draugijoje apibendrinant“

BOŽENA BOBINIENĖ

2022 m. lapkričio 13 d. Punske vyko Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugijos (LLEKD) suvažiavimas, kurio metu buvo paminėtas šios organizacijos veiklos 25-metis. Ketvirtis amžiaus – tai nemažas laiko tarpas. Draugija, puoselėdama mūsų krašto etninį paveldą kultūros, tradicijų, papročių, tautodailės, muzikos srityse, įvykdė labai daug prasmingų ir įsimintinų projektų. Nuo pat draugijos įsteigimo pirmininkės pareigas ėjo Aldona Vaicekauskienė, atidavusi etnokultūros idėjai didžiąją savo gyvenimo dalį. Pasak jos, etnokultūrinis judėjimas Punske ir Seinų krašte prasidėjo daug anksčiau.

Božena Bobinienė: Kokia buvo Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugijos pradžia?

Aldona Vaicekauskienė: Prieš 45-erius metus baigusi studijas Lenkijoje, grįžau į gimtąjį kraštą. Buvo poreikis dirbti Punske licėjuje bei Punske žemės ūkio mokykloje. Darbas su, galima sakyti, jau suaugusiu jaunimu skatino imtis ir kokios kultūrinės veiklos. Tai buvo tie laikai, kai jaunimas daug bendravo: ruošė kaimuose šokius, organizavo laužus, įvairius šventinius susitikimus. Vasaros ir žiemos atostogų metu studentai, kilę iš Punske ir Seinų krašto, besimokantys įvairiose aukštosiose mokyklose (ypač aktyvūs buvo Varšuvos studentai), Punske licėjaus moksliviams rengė susitikimus, įdomias pamokas. Taigi grįžus į gimtąjį

kraštą ir man norėjosi imtis tokio darbo, tuo labiau kad mokykloje popamokinės veiklos buvę labai nedaug.

Jau 1977 m. su Punske mokyklų jaunimu pastatėme spektaklį. O į kraštotyros darbą mane įtraukė Kristina Dapkevičiūtė, penkerius metus praleidusi Vilniuje, kur buvo jau išitraukusi į folkloro judėjimą. Ji Punske su licėjaus jaunimu įkūrė kraštotyros būrelį. Kristina, ištekėjusi ir išvykusi į Varšuvą, šį būrelį globoti pavedė man. Jo tikslas buvo rinkti senienas, kaupti tautosaką, mokytis liaudies dainų ir žaidimų, ruošti kūrybinius vakarus

nusipelnusiems lietuvių kultūros veikėjams, globoti kultūros paminklų, rinkti apie juos medžiagą. Taigi nors patirties dar turėjau nedaug, tokia buvo mano sąmoningo darbo tradicinės kultūros srityje pradžia. Šiek tiek tos patirties įgijau dar ir trumpų ekspedicijų su auklėtoju Juozu Vaina metu. Skatinama lietuvių kalbos mokytojo Jono Stoskeliūno, taip pat pradėjau užrašinėti savo krašto tautosaką.

Per dvidešimt metų minėtasis būrelis išaugo į ansambliuką, kurį kažkada pavadinau „Šalcinėliu“. Vėliau, kai nustojau dirbusi Punske licėjaus mokytoja ir ansambliuką pradėjo lankyti jaunesnieji, pavadiname jį „Šalcinuku“. Ši grupelė gyvuoja iki šių dienų. Nuo pat pradžių su ja rengėme Užgavėnes su persirengėlių eiseną Punske gatvėmis ir specialia programa scenoje. Ji buvo pristatyta ne tik vietoje, bet ir Vengoževe, Pšitocnoje (Przytoczna; čia laimėjome prizinę vietą Lenkijos mastu).

Įsimintinas visiems buvo 1979 m. susitikimas su etnologu A. Žygu, A. Vaškevičiumi. Su jais daug kalbėtasi apie tautosakos rinkimą šiame krašte, jaunimo problemas, mokytasi ratelių, dainų.

Etnografinis būrelis brendo ir tobulėjo, bet trūko savo krašto dainų. 1988 m. buvo suburta ir vyresniųjų žmonių grupė, pasivadavusi „Gimtine“, kuri sėkmingai veikia iki šių dienų. 1991 m. į Punską pakviečiau Lietuvos liaudies kultūros centro

Aldona Vaicekauskienė

LLEKD suvažiavime 2022 m.

(LLKC) specialistus iš Vilniaus, kad pamokyti vaikus ir jaunimą tradicinių šokių ir ratelių, taip pat supažindintų su suvalkietiškais kanklėmis. Jų paskatinta, subūriau ir vaikų grupę, kurią pavadinau „Gimtinės aidu“. Vaikai, jaunimas ir vyresnieji ansambliciai paruošė įsimintinas programas: „Vakaruškos“, „Atklausai“, „Piršlybos“, „Mergvakaris“. Tuo pačiu metu pasirodė ir dvi „Aušros“ leidykloje išleistos knygos vestuvių tematika: „Vestuvinės dainos“ (talkino Asta Veverskytė iš Rumšiškų) ir „Punsko-Seinų krašto vestuviniai papročiai“. Didelis indėlis rengiant šias knygas – „Gimtinės“ ansamblio dalyvių, kurie prisiminė dainas, atkūrė papročius. Dabar jaunesnioji karta turi iš ko mokytis. Reikia paminėti, kad 1996 m. prie jau veikiančių etnografinių kolektyvų prisijungė dar vienas – vyresnio, jau dirbančio jaunimo grupė „Alna“. Jos dalyviai tradicinį dainavimą ir grojimą girdėjo ne tik namuose, bet ir dalyvaujant, „Šalčinėlyje“, tad sėkmingai plėtė savo veiklą šioje srityje. Reikia paminėti Ireną Batvinskaitę-Kalinauskienę, kuri padėjo vadovauti „Šalčinėliui“, prisidedama savo muzikiniais gebėjimais ir patirtimi.

Tai jos dėka pavyko dalyvauti „Dainų dainelėje“ Vilniuje.

1996 m. Punsko senojoje klebonijoje pradėjau kurti muziejų. Šiose patalpose jau anksčiau būrėsi ansambliciai, įkurta liaudiška seklyčia. Tai buvo puiki vieta kaupti mūsų krašto etninės kultūros, tautodailės paveldą.

Įvairių veiklų vis daugėjo, taigi atėjo metas pagalvoti apie „apiformintą“ vienetą, kuris galėtų jas visas jungti. Po ilgų svarstymų, bendravimo su Lietuvos žmonėmis pradėjau galvoti apie etnokultūros draugiją. Ją kurti paskatino ir prieš keletą metų Lietuvoje įsteigta Etninės kultūros draugija, šią mintį palaikė daugelis įtakingų ir žymių žmonių. Į pirmąjį suvažiavimą atvyko etnologas, daktaras, kunigas Arvydas Žygas, Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė, dirbanti LR kultūros ministerijoje – Irena Seliukaitė, LLKC darbuotojai, Mažonų atstovai ir daug kitų žmonių, kurie gyvai palaikė draugijos kūrimo idėją.

B. V.: Kas paskatino imtis tokių didelių darbų?

A. V.: Sunku atsakyti į šį klausimą. Augau susipratusioje

lietuviškoje šeimoje, lankiau Vaitakiečio pagrindinę mokyklą lietuvių dėstomąja kalba. Lankydama lietuvių kalbos kursus Vilniuje, susipažinau su žmonėmis, kurie buvo tikrieji kraštotyrininkai, folkloro puoselėtojai. Didelis indėlis yra ir mano sesės Irenos, studijavusios Vilniaus universitete. Jos dėka susipažinau su Eugenija, nuoširdžia mūsų krašto bičiule, su Vytautu M., Gintaru S., Ryčiu A. Savo kelyje sutikau ir Nijolę iš Vilniaus, Albinuką iš Kalvarijos, Kristiną iš Kauno, ir daug kitų žmonių, kurie nuolat palaikė, padėjo. Tačiau pats svarbiausias bendramintis ir visų idėjų palaikytojas buvo a. a. Romas Vitkauskas. Su juo praleistas ne vienas vakaras planuojant jaunimo veiklas, laužus, susitikimus, kuriant turizmo maršrutą „Eglė žalčių karalienė“ bei tariantis dėl daugelio kitų veiklų. Tai buvo plataus akiračio, gabus ir labai darbštus žmogus, mylintis savo kraštą. Jis padaršino, padėjo kurti draugijos įstatus, pirmininkavo visiems suvažiavimams. Tai buvo labai didelė parama man pačiai, o vėliau ir visai draugijai. Būdamas viršaitis, o vėliau Seinų apskrities viršininko pavaduotojas, padėjo spręsti daugelį LLEKD reikalų. Tai jis priėmė ansamblius į naujai atidarytą savivaldybės pastatą, sudarė sąlygas, kad draugija galėtų persikelti į „Aušros“ paliktas patalpas.

Ilgus metus draugija neturėjo pastovių patalpų. Įsikūrus Punske Liaudies kultūros centrui, LLEKD laikinai ten rado prieglobstį. Vėliau, leidus dabartiniam viršaičiui, pavyko įsikelti į laisvą Punsko ambulatorijos patalpą. Tai pati tinkamiausia vieta, nors reikėjo įdėti daug pastangų, kad čia galėtų susirinkti repeticijoms ansambliai ir vykti įvairūs draugijos susitikimai. Reikia dar paminėti, kad Romo Vitkausko iniciatyvos pagrindu vykdant Punsko bendrabučio remontą buvo įkurtos taip pat tautodailės dirbtuvės.

B. B.: Kokios buvo pagrindinės gairės, planai, užduotys pradėjus draugijos veiklą?

A. V.: Pagrindinis tikslas – saugoti ir puoselėti tradicinę savo krašto lietuvių kultūrą. Per dvidešimt penkerius metus susiklostė LLEKD veiklos sritys. Viena svarbiausių – folkloro ansambliai: „Gimtinė“, „Alna“, „Šalčinukas“, „Saulalės“. Su šiais kolektyvais rengiame įvairias kalendorines šventes: Užgavėnės, Rasos šventę, Rugių prakirtas per Onines, dalyvaujame Punsko Žolinėse labai įvairiose plotmėse (bažnyčioje per pamaldas, procesijoje su derlinių vainiku, tautodailės mugėje). Labai svarbus esąs Tarptautinio folkloro festivalio organizavimas. Rengiame ir dalyvaujame Baltų vienybės dienoje, Andriinių vakare ir kt. Tradicinis renginys (organizuojamas nuo pat draugijos įkūrimo) yra ir Velykinis konkursas. Labai svarbus draugijos veiklos akcentas – muziejus „Senoji klebonija“ bei tautodailės dirbtuvės „Šimtavirvis“. Draugija užsiima taip pat leidybine veikla, organizuoja ekskursijas, stovyklas, mokymus,

seminarus bei įgyvendina tarptautinius ir kitus projektus. Apie visas išvardytas veiklas galima kalbėti daug, bet apie tai gal papasakosiu nuosekliai kituose „Aušros“ numeriuose.

B. B.: Kokie patys reikšmingiausi momentai, įvykiai draugijos veikloje?

A. V.: Visose srityse galime pasidžiaugti nuveiktais darbais. Labai gerai įvertinta ansamblių veikla. Su ja yra susijęs labai svarbus įvykis ne tik LLEKD, bet ir visam mūsų kraštui – „Aukso paukštės“ nominacijos atkeliavimas į Punkską. Apdovanojimas buvo įteiktas „Gimtinės“ ansamblui už visokeriopą veiklą folkloro ir etnokultūros srityje. „Aukso paukštė“ į užsienį išskrido tik trečią kartą, todėl tuo labiau džiugu. Draugijos dešimtmėčio veikla sutapo su nominacija „Pro Publico Bono“. Ta nominacija įvertintas ypač „Alnos“ ansamblis. „Gimtinės“ ansamblečiai, vaikų folkloro grupė ir kiti draugijos nariai sudarė 2009 m. rugiapjūtės pabaigtuvių apeiginę grupę ir

2010 m. dalyvavo konkurse „Kaimo apeiginių teatrų apžiūra“. Jis vyko pirmiausia vaivadijos mastu Lomžoje, vėliau makroregiono – Stoček Lukovski vietovėje, o finalas – Tarnogrude. Apeiginei grupei už spektaklį „Rugiapjūtės pabaigtuvės“ Tarnogrude skirtas laureatės vardas. „Gimtinė“ kartu su vaikais ir jaunimu parengė ir kitų įsimintinių folklorinių meno programų. Nuo 1988 m. ansambliai yra dalyvavę visose Dainų šventės Folkloro dienos programose Kaune ir Vilniuje. Reikia pasidžiaugti Žolinių folkloro festivaliu, kuris kiekvienais metais turi vis kitą temą ir sėkmingai ją pristato žiūrovams. Išgarsėjo taip pat Velykinis konkursas-paroda. Jis suburia daug dalyvių ne tik iš mūsų krašto, bet ir iš Lietuvos. Labai džiugina atliktas muziejaus pastato remontas (o tai daug metų kėlė man galvos skausmą). Su muziejaus eksponatais, mūsų krašto paveldu dalyvavome parodoje Tauragėje, „Lietuvos AGRO panoramoje“ Kaune (čia aplankė mus ir sveikino pats prezidentas Valdas Adamkus). Sunku beprisiminti ir išvardyti visus darbus ir pasiekimus.

B. B.: Kaip keitėsi draugijos veikla per tuos visus metus?

A. V.: Steigiamojo suvažiavimo metu nustatyti draugijos tikslai liko tie patys, bet pati veikla plėtėsi, tobulėjo, įgavo naujų formų. Šiuo metu tai įvairialypė veikla, skirta krašto tradicinės kultūros pažinimui, saugojimui, sklaidai. Per 25-erius metus sukurta daug įvairių ilgalaikės veiklos barų. Jai reikėtų priskirti prieš šešiolika metų pradėtą organizuoti jau minėtą Žolinių folkloro festivalį. Sėkmingai veikia prieš dešimtį metų įkurtos tautodailės dirbtuvės, kur išausta ir atkurta nemažai krašto prijuosčių, sijonų. Velykinio konkurso sąlygos nesikeičia, bet jis keičia savo vietą, skiriasi

Virginijos Karčiauskienės nuotr.

Ilgametę LLEKD pirmininkę A. Vaicekauskienę sveikina A. Vaicekuskas ir A. Nevulis

2022 m. LLEKD suvažiavimo akimirka

parodos atidarymo programos, vedami užsiėmimai moksleiviams, sulaukiama vis naujų mūsų krašto ir Lietuvos dalyvių bei parodos lankytojų. Prieš dešimtį metų pavyko suburti sutartinių giedotojų būrelį ir sugrįžti prie kažkada pradėtų kankliavimo tradicijų. Draugijos veikla praturtėjo ir dėl tarptautinių projektų. Teko ne tik susipažinti su partneriais, bet ir praturtinti savo patirtį, išmokti naujų dalykų, įsigyti reikalingos įrangos. Punsko savivaldybei padedant pavyko atlikti senosios klebonijos pastato remontą, o muziejus praturtėjo naujomis ekspozicijomis. Ne viskas keičiasi norima linkme. Pavyzdžiui, pasikeitė buvusi išskirtinė Žolinių mugė: iš tautodailės kaimelio su mediniais nameliais ji virto eiline, kaip ir kitose vietose.

Jeigu pasakysime, kad dauguma darbų yra atliekami visuomeniniais pagrindais, tai reikia tik pasidžiaugti, jog tų darbų nuveikta tiek daug, jog žmonės aktyviai dalyvauja saviveikloje. Jau seniai peržengėme visuomeninės organizacijos ribas. Kiek žinau, Lietuvos etnokultūros centrai savanorystės principu neveikia.

B. B.: Kokią matote draugijos ateitį?

A. V.: Draugijos ateitis priklausys visų pirma nuo žmonių, besidarbuojančių šioje srityje, bet taip pat nuo šiai veiklai sudarytų sąlygų, aplinkinių pripažinimo, finansinės paramos. Vis mažiau atsiranda norinčiųjų savo laiką aukoti nuolatinei savanorystei, todėl reikalinga finansinė parama. Labai daug priklausys nuo vadovo, nuolat besirūpinančio visais esamais draugijos veiklos barais. Neužtenka tik įkurti arba sukurti. Draugijos sukurtos veiklos gali pretenduoti į etnokultūros centrą, nes čia – ir folkloras, ir muzika, papročiai, tautodailė. Bet tai tokia trapi sritis, kaip ugnelė, kurią reikia nuolat kurstyti, prižiūrėti, kad neužgestų.

Atiduodama savo 45-erių metų triūsą, tikiuosi, kad tos trapios ugnelės neužgesins žvabūš vėjai. Keičiasi laikai ir draugija galbūt keis veidą, bet yra sričių, kurias būtina išsaugoti. Finansavimo ypač reikia tautodailės dirbtuvėms „Šimtavirvis“. Jau 8-erius metus dirbtuvės veikia be nuolatinės finansinės paramos. Visgi būtina jų veiklą palaikyti, nes tai puiki vieta, ypač

palanki mokinių užsiėmimams.

Matau, kad šiuo metu draugijai labai trūksta pastovios žiniasklaidos, skelbiančios informaciją ne tik apie einamąją veiklą, bet ir apie jau nuveiktus darbus. Kadangi neturime periodinio leidinio, tikslinga yra sukurti arba bent atnaujinti interneto svetainę, kur būtų skelbiama medžiaga apie LLEKD veiklą, krašto etnokultūrą. Čia galėtų būti viešinama ir filmuota medžiaga su žmonių pasakojimais, įvykiais. Svarbu išsaugoti krašto tarmę, todėl reikia, kad kalbėtų patys žmonės, kad žinios būtų perteikiamos gyvai, autentiškai, o ne perpasakojamos kitų lūpomis, ypač atvykusiųjų iš kitur.

Labai reikia nuolatinio dėmesio ansambliams. Vyresnieji išeina, o vaikai užauga, išvyksta mokyti arba pasirenka kitas veiklas. Tai nuolatinis, nenuilstamas darbas – rūpintis, kad grupės veiktų, neišsiblaškytų, kad turėtų reikalingus instrumentus, tinkamą aprangą ir – kas labai svarbu – gerus meno vadovus.

B. B.: Ko palinkėtumėte naujam LLEKD pirmininkui?

A. V.: Naujam pirmininkui linkiu, kad sugebėtų jungti visas draugijos veiklos sritis, kad su visais dalyviais, valdybos nariais surastų bendrą kalbą, kad pavyktų gauti didesnę finansinę paramą. Šioje veikloje svarbus yra susikaupimas, nuoširdus dėmesys ir nesiblaškymas į kitas veiklas. Mano daugiametė patirtis rodo, kad reikia nuolat galvoti apie pagrindinį tikslą ir jam sukaupti visas jėgas – tik tada įmanoma jį pasiekti.

B. B.: Nuoširdžiai dėkoju už pasidalijimą mintimis. Linkiu Jums geriausios kloties tolesnėje veikloje ir gyvenime.

Močiūčių ir senelių diena Seinų „Žiburyje“

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

SEINŲ LIETUVIŲ „ŽIBURIO“ MOKYKLOS INF.

Skirtingų kartų atstovų bendravimas yra naudingas visiems. Patenkina kiekvieno žmogaus esminį poreikį jaustis mylimam, gauti dėmesio, patirti supratimą, palaikymą, bendrumą. Visi šie dalykai kiekvienam teikia daug laimės, įkvėpia, pripildo energijos, noro gyventi ir stengtis dėl kitų.

Džiugu, kad po pandeminės pertraukos anūkai vėl galėjo pakviesti mylimus senelius į šventę. Vasario 8 dieną į Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklą sugužėjo kelių kartų atstovai – vyko tradicinė darželio ir pradinė klasių organizuojama Močiutės ir Senelio diena.

Susirinkusius pasveikino mokyklos direktorius Algirdas Vaicekauskas. Padėkojo seneliams, kad remia mokyklos bendruomenę ir perduoda anūkams svarbias gyvenimo tiesas, dalijasi patirtimi. Palinkėjo gyvenimo džiaugsmo ir pasididžiavimo vaikaičių pasiekimais. O didžiutis

Irenos Vaicekauskienės nuotr.

tikrai yra kuo. Tai atsispindėjo šventiniame koncerte. Vaikai dainavo, grojo, šoko. Darželinukai suvaidino spektaklį. Susijaudinę seneliai negailėjo plojimų, stebėjosi, kad vaikai ne

tik talentingi, bet ir drausmingi. Dėkodami anūkai įteikė seneliams savarankiškai paruoštas dovanėles. Po koncerto prie tėvelių parengto vaišių stalo smagiai bendravo seneliai, anūkai ir tėveliai.

Senelių diena, tai turbūt pati gražiausia mokyklos šventė, tapusi tradicine nuo pirmųjų mokyklos gyvavimo metų. Smagu matyti susibūrusią didelę bendruomenę.

Žodis „ačiū“ nuskambėjo tą dieną daug kartų. Ačiū seneliams už jų besąlygišką meilę, globą, už tai, kad buvo kartu. Ačiū vaikams, kad nuoširdžiai ruošėsi šiai šventei ir nepaprastai nudžiugino senelius. Ačiū tėveliams, kad paruošė vaišes. Ačiū mokytojams, kad paruošė vaikus ir kad šventės metu buvo jaučiama meilė ne tik seneliams, bet ir savo šaliai, jos kalbai, dainai, šokiui.

Irenos Vaicekauskienės nuotr.

Punsko šnektos ypatumai ir jų kaita

Pranešimas, skaitytas Lenkijos lietuvių mokytojų konferencijoje 2022 m. lapkričio 19 d. Seinuose

DALIA MAKUSKIENĖ

Punsko kraštas – lietuvių plotas Lenkijoje, istorinės jotvingių žemės. Apie tai byloja turtingi archeologiniai radiniai, atviros gyvenvietės, piliakalniai, kapinynai. Šis kraštas – periferinių lietuvių kalbos tarmių tęsinys. 80 proc. jo gyventojų sudaro lietuviai. Čia veikia lietuvių organizacijos, švietimo įstaigos. Čia išlaikytas lietuviškumas, kalbos ir kultūros tradicijų tęstinumas. Punsko šnektą yra vakarinė pietų aukštaičių tarmės dalis. Ji esanti aukštaičių kauniškių tarmės kaimynystėje.

Dėl nuolatinių kontaktų su slavų kalbomis ši šnektą ypač sparčiai pasiduoda įvairiems pokyčiams. Galima pastebėti ir išgirsti įvairių inovacijų, kurių atsiradimas visiškai nepaaiškinamas vidine lietuvių kalbos raida. Periferinėse ar šiaip paribio lietuvių šnektose anksčiau prasideda ir todėl ryškesnės yra kai kurios kalbos raidos tendencijos. Punsko šnektą patiria stiprią sąveiką su lenkų kalba. Tai ypač akivaizdu fonetikoje, net sakinio intonacija adaptuota iš lenkų kalbos. Vartojama daug polonizmų. Visgi drįstu teigti, kad Punsko šnektą nuo pagrindinio tarmės ploto atskirta pirmiausia kalbos ypatybių.

Man pačiai visados buvo įdomi mūsų šnektos kilmė, jos kitimas. Juolab kad aš pati, kaip ir čia esantys, šia šnektą kalbu nuo gimimo. Ji man atrodo savita, originali. Manau, verta ją analizuoti, pažinti. Ypač dabar, dirbdama mokykloje, pastebiu naujų

dalykų, kitų ypatumų, skirtumų bei panašumų negu prieš 15 metų, kai pradėjau rašyti savo diplominį darbą. Tuomet mano tiriamoji medžiaga padėjo atrasti svarbių ypatumų, o dabar kasdieniame darbe tuos ypatumus galiu dar labiau paanalizuoti. Net sunku patikėti, kad mūsų šnektą taip sparčiai kinta.

Tada tyrimui (Punsko šnektos analizei) panaudojau 5 val. garso įrašų. Mano pašnekovai buvo įvairaus amžiaus punskiečiai ir seiniškiai. Tiksliau sakant, trys kartos: jaunimas, vidurinioji ir vyriausioji. Tai buvo kaimo, miesto, miestelio gyventojai. Aišku, visi dvikalbiai informantai, kilę iš lietuviškų šeimų. Kai kurie neturintys jokio išsilavinimo, kiti baigę tik pradinę mokyklą, treči – pasiekę vidurinę ar aukštąjį išsilavinimą. Septyni kalbėtojai – studentai. Kai kurie pašnekovai kalbėjo dar anglų, rusų kalbomis arba jų tik mokėsi. Svarbu, kad visi kasdienybėje vartojo dzūkų tarmę. Įrašų temos įvairios – kalbama apie studijas, krepšinį, ūkininkavimą.

Tikslas – nurodyti ir aptarti naujausius punskiečių šnektos fonetinius, morfologinius pokyčius, gramatinių kategorijų savitumą, žodžių darybos ir leksikos ypatumus. Svarbu išaiškinti naujausius, dar niekieno neminėtus ir nenagrinėtus pokyčius, tiksliau – mano pačios pastebėtą šnektos kitimą. Svarbu ištirti, kaip smarkiai slavų kalbos (ypač len-

kų kalba) veikia Punsko šnektą.

Atliekant įrašų analizę įrodomi poslinkiai Punsko šnektos fonetikoje. Iki šiandien šis procesas niekur nedingo, jis įsitvirtinęs.

1. Akivaizdu, kad suužpakalėjusi [ɛ·] balsio tartis jau įsitvirtinusi Punsko šnektos fonetinėje sistemoje ir tikriausiai neišnyks.

Tiek skoliniuose, tiek tarptautiniuose žodžiuose [ɛ·] tariamas labai aiškiai (jis labiau primena balsį [ɛ̃]): *zɛ·spulas* (b. k. *grupė*), *šɛ·fas* (b. k. *viršininkas*), *tɛ·ma*. Kaip matyti, šis fonemos variantas būdingas pozicijoje po kietųjų priebalsių. Bet ne tik.

2. Pastebėta atvejų, kai suužpakalėjęs [ɛ] variantas tariamas po minkštųjų priebalsių [p], [k], [n], [m], [t], [v] ir dažniausiai žodžio viduryje: *nuv'ɛ·šu* (b. k. *nuvežti*), *m'ɛ·sk* (b. k. *mesti*).

3. Punsko krašte alofonas [ɫ] panašus į rusų [ɫ] arba lenkų [ɫ]: *placy* (b. k. *plati*), *pražylo* (b. k. *pražilo*), *nėpacynka* (b. k. *nepatinka*), *dzyngo* (b. k. *dingo*), *dzырžas* (b. k. *diržas*).

4. Pastebėtas intensyvus garų minkštinimas: *pasidare* (b. k. *atsitiko*), *žqšj* (b. k. *žqšj*), *Kažys* (b. k. *Kazys*), kur [s], [z] prilygsta atitinkamiems lenkų kalbos priebalsiams. Taigi pamažu perima lenkų kalbos artikuliacija ir artikuliacinė bazė.

Iš naujų poslinkių Punsko šnektos morfologijoje pirmiausia mi-

nėtinai intensyviai daiktavardžio kamienų mišinys. Įvairaus amžiaus punskiečiai vis kitaip linksniuoja *i*, *e* kamieno daiktavardžius. Perimamos produktyvios kamienų galūnės. Pavyzdžiui, vyriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių nedaug: *dantis*, *debesis*, *vagis*, *žvėris* (jaunesnioji karta). Jaunimo kalboje jie tapę *io* kamieno daiktavardžiais: *žvėro* (b. k. *žvėries*), *anglio* (b. k. *anglies*), *vagio* (b. k. *vagies*), *dancio* (b. k. *danties*), *debesio* (b. k. *debesies*).

Taigi kai kurie daiktavardžiai linksnių galūnes jau turi pasiskolinę iš stipresniųjų kamienų. Net *iu* kamieno daugiskaitos vardininkas perėjęs į *a* (ia) kamieną: *turgai* (b. k. *turgūs*), *lietai* (b. k. *lietūs*), *sūnai* (b. k. *sūnūs*), priebalsinio kamieno vienaskaitos kilmininkas – į *ia* kamieną: *vandenio* (b. k. *vandens*), *akmenio* (b. k. *akmens*), o priebalsinio kamieno daugiskaitos vardininkas perėjęs į *a* kamieną: *vandeniai* (b. k. *vandenys*). Kartais pavartojamos ne moteriškosios, bet vyriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžių formos: *pilnaco* (b. k. *pilnatis*), *gėlažo* (b. k. *geležies*).

Įvairaus amžiaus punskiečiai vis kitaip linksniuoja daiktavardžius. Pastebėjau, kad senoji karta vartoja moteriškosios giminės *e* kamieno daiktavardį *dalgė*, *pavėšė*, o jaunoji karta – jau vyriškosios giminės *ia* kamieno žodį – *dalgis*, *pavėsis*, pavyzdžiui: *acisėiu kur pavėšėj* (b. k. *pavėsyje*), *tai net langviau* (senoji karta); *tį po krūmais geras pavėsis* (b. k. *pavėsis*) (jaunoji karta).

Įrašuose pastebima, kad šnektoje įsitvirtinęs *iu* kamienas – *kišanius* (b. k. *kišenė*): *atplyšo jo vienas kišanius* (b. k. *viena kišenė*), *kišanius* (b. k. *kišenė*): *ištrauk rankų iš kišanio* (b. k. *iš kišenės*); *tau da mažai vieno kišanio* (b. k. *vienos kišenės*).

O kokie patys naujaisi Punsko

šnekto pokyčiai? Pirmiausia pabrėžtina, kad per kelis dešimtmečius Punsko šnekta gana daug pasikeitė. Atsisakyta kai kurių ryškesnių fonetikos ir morfologijos ypatybių, pavyzdžiui, dzūkavimo (tariama *dirba* vietoj *dzyrba*, *čia* vietoj *ca*).

Punsko įrašuose pasitaikė atvejų, kai kalbėtojas ne visada dzūkavo. Kalbėtojų, gyvenančių prie pat Lietuvos sienos, šnektoje dzūkavimas irgi ne toks akivaizdus. Įrašuose pasitaikė, kad moteris, dirbanti mokykloje, baigusi studijas Lietuvoje ir gyvenanti Seinuose, jau nedzūkavo: *eit* (b. k. *eiti*), *važuot* (b. k. *važiuoti*), *mazgot* (b. k. *plauti*), *padaryt* (b. k. *padaryti*), *nuvėjau ir išleidau* (b. k. *išleisti*), *išskalbt* (b. k. *išskalbti*), *mustatiau, turi viską pridyrbt* (b. k. *pridirbti*), *raikia pilnėvot* (b. k. *saugoti*) *visą laiką, rašyt* (b. k. *rašyti*) *tai sunku tikrai, turi būt* (b. k. *būti*), *turi tą padaryt* (b. k. *padaryti*), *durnavot* (b. k. *kvailioti*) *gėrau nėraikia, keiksmazodžiai nėra britkūs, gaidį pavyždžiui* (b. k. *pavyzdžiui*), *ką tu man ča* (b. k. *čia*) *saldai, turėt būt* (b. k. *būti*) *brangiau, raikia valgyt* (b. k. *valgyti*), *pakelt* (b. k. *pakelti*) *kažin raikia. Visą laiką raikia važinėt* (b. k. *važinėti*) *ir žūrinėt* (b. k. *žiūrinėti*), *ko raikia. Pati nežinau, ar leist* (b. k. *leisti*), *ar neleist* (b. k. *neleisti*). *Kap parašau, tai tik* (b. k. *tik*) *atlekė ir pabuvo trumpai. Jau važuot* (b. k. *važiuoti*) *raikty. Da arbatą* (b. k. *arbata*) *išgersiu*.

Norėčiau paminėti, kad Lenkijoje gyvenančių lietuvių plote skiriamos dvi tarmės: vakarų ir pietų aukštaičių. Abiejų tarmių riba tenka laikyti liniją Ramonai–Vaičiuliškės–Giluišiai. Tai labai akivaizdu ir šiandien. Žmonės, gimę, augę ir ten iki šiol gyvenantys, nedzūkuoja. Pasilieka kieta tartis, bet *c*, *dz* virsta *t*, *d*.

Kita ypatybė – atsisakoma kieto *l* tarimo prieš priešakinius balsius (tariama *saulė* vietoj *sautė*), galūnių *-ų* (vyriškosios giminės daiktavardžiuose: *namą* vietoj *namų*) bei

-į (moteriškosios giminės daiktavardžiuose: *katę* vietoj *katį*).

Manau, toks procesas vyksta ir atsiverus dviejų kaimyninių valstybių sienoms. Punsko dzūkai jau stengiasi kalbėti bendrine lietuvių kalba. Ypač grįžusieji po studijų Lietuvoje.

Pastaruoju metu ypač pastebima lenkų kalbos įtaka Punsko šnekto morfologijai. Dėl lenkų kalbos įtakos dalelytė *-si* yra pasiekusi net morfologinį lygmenį.

Formantas *-si-*, atsidūręs tarp priešdėlio ir šaknies, keičiamas alomorfa *-sy*, *-sie*: *pašiepiešinimo* (b. k. *pasipriešinimas*), *prisyłakė* (b. k. *prisigėrė*), *pašiešaipė* (b. k. *pašišaipė*), *pasýrašė* (b. k. *pasirašė*), *prasieskėlė* (b. k. *prasiskėlė*).

Aiškliai matyti, kad *-si-* jau nesuvoikiama kaip sangrąžos rodiklis, todėl gali būti veikiamas (akomoduojama) gretimo skiemens (šaknies) balsio.

Pastaruoju metu ypač jaunimo, vaikų kalboje sangrąžos dalelytė *-si* priešdėliniuose veiksmazodžiuose pridedama prie žodžio galo: *negalvojo si* (b. k. *negalvojojau*): *da tadu negalvojo si*; *nedainavo si* (b. k. *nesidainavo*): *tų dzienu nedainavo si*. Šiuos sangrąžinius veiksmazodžius vartojant taisyklingai, dalelytė *-si* turėtų būti žodžio viduryje – tarp priešdėlio ir šaknies. Tokias formas punskiečiai kuria remiantis lenkų kalba: *nie myslato się* (*negalvojo si*), *nie spiewato się* (*nedainavo si*).

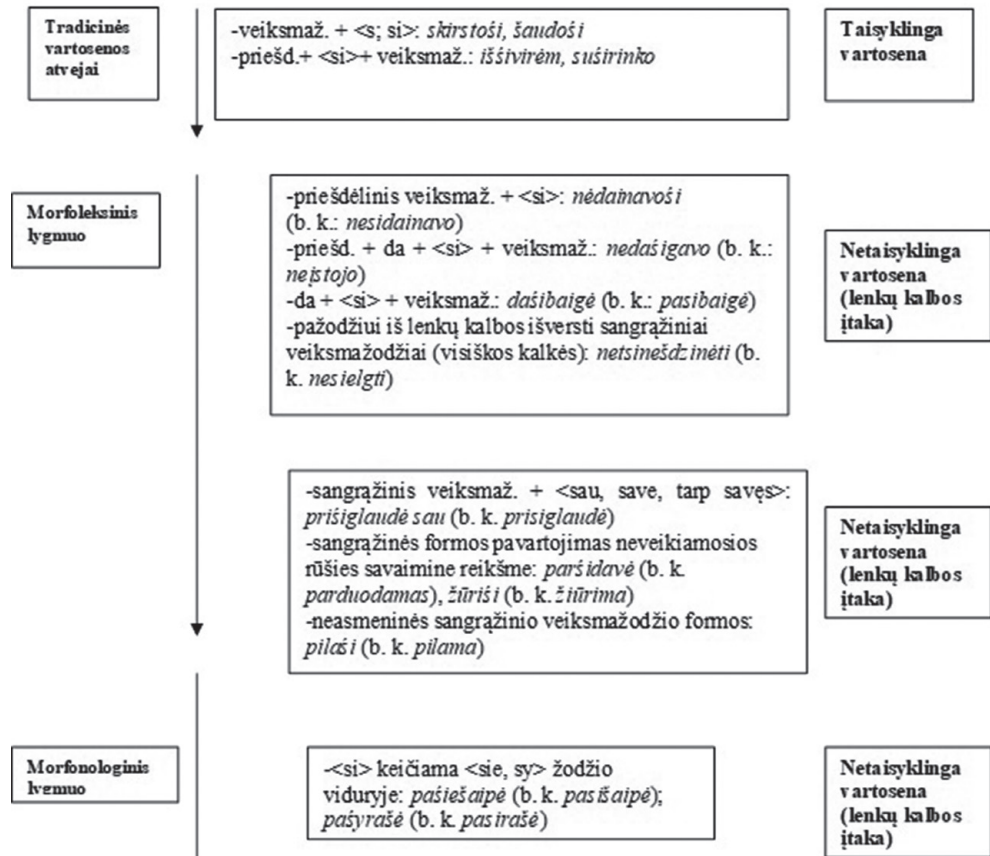
Aptariamam lygmeniui priskirti ir priešdėliniai veiksmazodžiai su priešdėliu *da-* ir po jo einančia dalelyte *-si*. Ši forma nevartotina bendrinėje lietuvių kalboje, o punskiečių šnektoje tokia vartoseną įsigalėjo dėl lenkų kalbos įtakos. Pavyzdžiui: *nėdasigavo* (b. k. *neįstojo*), *dasitvarkyc* (b. k. *baigti tvarkyti*), *dasibeigia* (b. k. *baigia*), *dasivažuoja* (b. k. *privažiuoja*), *nėdasisamdzyši* (b. k. *neprisšauksi*), *dasideda* (b. k. *prideda*), *dasimokyc* (b. k. *pasimokyti*), *dasibe-*

gė (b. k. *baigėsi*), *dašitaikiau* (b. k. *pritaikiau*), *dašišovė* (b. k. *įšovė*).

Morfosintaksiniam lygmeniui priskirtini tie sangrąžos dalelytės *-si* vartosenos atvejai, kai sangrąžinio veiksmažodžio reikšmė dubliuojama papildomai vartojant įvardžius *sau*, *savė* arba pavartojant prielinksnes konstrukcijas *tarp savęs*, *prie savęs*. Bendrinėje kalboje tai nevartotinos formos. Pavyzdžiui: *Reikia paši-aiškinti sau uždavinį* (b. k. *pasiaiškinti*). *Sesuo apsirangė sau* (b. k. *apsirengė*). *Išsimokino sau viską* (b. k. *išsimokė*). *Prisiglaudė sau ir nuėjo* (b. k. *nuėjo*). *Pašišaukė sau graitai kaimyną* (b. k. *kaimyną*). *Paširuošau sau, kiek galiu. Pasidalykim tarp savį* (b. k. *tarp savęs*) *obuolį* (b. k. *pasidalinkim*). *Susipyko tarp savį* (b. k. *tarp savęs*) *du draugai* (b. k. *susipyko*). *Susišukuok savi* (b. k. *savė*) *ir jau bėk* (b. k. *susišukuok*).

Punsko šnekte dažnėja neasmeninės sangrąžinio veiksmažodžio formos. Šis reiškinys ypač paplitęs jaunimo ir vidutinio amžiaus žmonių kalboje. Kiek rečiau minėtas formas vartoja vyresnieji. Pavyzdžiui: *tađu pilaši* (b. k. *pilama*) *myltų ir raugiasi* (b. k. *raugiamą*); *kiek tį būnasi* (b. k. *būnama*), *nėžinau; ir namie būdavoši* (b. k. *būdavome*); *kas dzvi savaitės namie būdavoši* (b. k. *buvome*); *paprastai in diskotėkas ainaši* (b. k. *einame*), *dažnai su draugais važuojaši* (b. k. *važiuojame*) *prie ažaro; maloniai dzyrboši* (b. k. *dirbama*); *raiškiasi* (b. k. *reiškia*), *dabar viskas gerai, važinėjaši* (b. k. *važinėjama*) *an maišukų, grajinaši* (b. k. *žaidžiama*) *kašo* (b. k. *krepsini*).

Punskiečių šnekte pastebima ir sangrąžinių formų, kurios pavartojamos neveikiamosios rūšies savaimine rezultatine reikšme: *Paršidavė* (b. k. *parduodamas*) *da* (b. k. *dar*) *geras namas. Jų kaimi* (b. k. *kaimė*) *atsidarė* (b. k. *atidaryta*) *nauja krautu- vė* (b. k. *parduotuvė*). *Per tuos metus*

Sangrąžos dalelytės raida Punsko šnekte

pašistatė (b. k. *pastatyta*) *nauja mokykla. Televizorus* (b. k. *televizijos*) *žūriši* (b. k. *žiūrima*) *vakari* (b. k. *vakare*). *Šis namas dar nešinuomoja* (b. k. *nenuomojamas*). Tokie atvejai užfiksuoti tiek vyresniųjų, tiek jaunesniųjų žmonių kalboje.

Iš daiktavardžių darybos paminėtinos bendrinei lietuvių kalbai nebūdingos deminutyvinės priesagos:

-aitė, pvz.: *karvaitė* (b. k. *karvutė*), *Biraitė* (b. k. *Birutė*);

-ulis, pvz.: *ponulis*, *Broniulis*;

-ucis (b. k. *-utis*), pvz.: *langucis*, *Liudvikucis*, *Virgucis*, *brangucis*, *papucis* (b. k. *šlepetė*), *nabagucis*.

Punsko šnektą veikia ne tik lenkų kalba, bet ir rytų slavų, baltarusių kalbos. Nesigilinant į etimologijos dalykus, pateikiami tiriamosios medžiagos pavyzdžiai, kurie atsirado dėl lenkų kalbos įtakos.

Irašuose, bet ir šiandien gatvėje, mokykloje ar parduotuvėje girdima Punsko šnektai būdingų daiktavardžių su priesaga *-ka* (pavadinant moteris): *giedorka* (b. k. *giesmininkė*), *mieščonka* (b. k. *mies-tietė*), *daktarka* (b. k. *gydytoja*), *dirėktorka* (b. k. *direktorė*), *mazūrka* (b. k. *lenkė*), *mokytojka* (b. k. *mokytoja*), *cigonka* (b. k. *čigonė*), *kaimynka* (b. k. *kaimynė*), *susietka* (b. k. *kaimynė*), *plėtkiorka* (b. k. *liežuvautoja*). Tai priesaga, kurią mes pasiskolinom iš lenkų kalbos morfologinės sistemos (špiewaczka, daktorka, dyrektorka ir pan.).

Būdingi būdvardžiai, reiškiantys spalvų pavadinimus, pavartojami su *-avas*: *ružavas* (b. k. *rozinis*), *fiolėtavas* (b. k. *violetinis*), *granatavas* (b. k. *tamsiai mėlynas*), *pamarančavas* (b. k. *apelsinų spalvos*). Su šia priesaga vartojami

ir kai kurie švenčių pavadinimai: *kryžavos dienos* (b. k. *kryžiaus dienos*), *pamarančavas kryžus* (b. k. *šviesybės kryžius*).

Punsko šnektoje vis įsigali ir nuolat vartojami kai kurie veiksmožių priešdėliai. Jų vartoseną nuo bendrinės lietuvių kalbos smarkiai skiriasi.

Priešdėlis *da-* – dažniausiai slavų kalbų įtakos rezultatas, pavyzdžiui: *darodzykit* (b. k. *patarkit*), *nėdabūsiu* (b. k. *neišbūsiu*), *dasklausti* (b. k. *pasiklausti*), *nėdašigavo* (b. k. *nejstojo*), *datvarkyc* (b. k. *baigti tvarkyti*), *dabeigia* (b. k. *baigia*) mokslų, *davažuoc* (b. k. *privažiuoti*) neįmanoma, *davažuoja* (b. k. *privažiuoja*), *visko nėdasiamdzyši* (b. k. *neprisidauksi*), *labai daug dadėdzi* (b. k. *pridedi*), *kap dapuoliau* (b. k. *užpuoliau*), *dašimokyc* (b. k. *daugiau pasimokyti*), *dašibeigė* (b. k. *baigėsi*) gėri laikai, *dataikiau* (b. k. *pritaikiau*), *dašovė* (b. k. *įšovė*). Punsko šnektoje šis priešdėlis daugiausia vartojamas su veiksmožiais, reiškiančiais kryptį: *davažuoc* (b. k. *privažiuoti*), *dalėkc* (b. k. *pribėgti*), *daplaukc* (b. k. *priplaukti*) ar kokią nors baigtį: *dašibaigė* (b. k. *baigėsi*) gėri laikai; *prašidėjo ir dašibaigė* (b. k. *baigėsi*).

Pastebėtas priešdėlis *raz-*. Jis atėjęs iš slavų ir jo vartoseną tarmėje tokia pat, kaip ir slavų kalbose (dažniausiai atitiktų lietuvių kalbos priešdėlį *iš-*). Kartais tai tiesiog vertiniai, pavyzdžiui: *Ona viskų razsakinėjo* (b. k. *pasakojo*) (plg. lenkų *rozpowiadać*); *mės visi ir razbėgom* (b. k. *išbėgiojom*) (plg. lenkų *rozbiegać*) *išgirdi*. Toks priešdėlis nėra dažnas punskiečių šnektoje, anksčiau autorių nepastebėtas. Kasdienėje kalboje tokie priešdėliniai veiksmožiai girdimi jaunimo gretose, todėl laikui bėgant gali įsitvirtinti Punsko dzūkų šnektoje.

Priešdėliai Punsko šnektoje kartais taip pat pakeičiami kitais, pavyzdžiui: *aplaisk* (b. k. *praleisk*):

žodzus, kuriej pašikartoja, aplaisk; atskaicyk (b. k. *perskaityk*): *dar tu, Danute, atskaicyk sakinį, ką parašai; pervėrsc* (b. k. *išverst*): *ir ponია gali pervėrsc; pradzyrbc* (b. k. *išdirbti*): *daržalin pradzyrbau iki pėnkiasdešimc tracų metų*.

Punsko šnektoje abstrakčioms ir kitoms sąvokoms reikšti yra gražių lietuviškų žodžių:

aršus, -i (bendrinėje kalboje, toliau b. k. *piktas, -a*): *toj Onutė buvo da aršesnė*;

beduonė (b. k. *duonos trūkumas*): *oi, raikėjo tais laikais bėduonį kentėc*;

buicis (b. k. *gyvenimas*): *mano tėvų buicis jau pamiršta*;

krapštulys (b. k. *smulkus darbas*): *vis kokio krapštulio atsiranda*.

Šiuos žodžius dažniau pavartoja vyresniosios kartos atstovai. Tokie žodžiai vaikų, jaunimo gretose neiškūs, negirdėti. Manau, laikui bėgant jie išnyks.

Pasitaiko ir įdomesnių būdvardžių, kurie Punsko šnektoje labai reti. Laikui bėgant jie tikriausiai visai išnyks, nes jau šiuo metu jaunimas nesupranta jų tikrosios reikšmės:

grynas, -a (b. k. *nuogas, -a*): *šoko in balukį visai grynas*;

minkštas, -a (b. k. *smulkus, -i*): *druska būna labai minkšta*.

Punsko šnektos leksikoje yra įdomių senų lietuviškų žodžių, bet dar daugiau slavizmų, pavyzdžiui:

chlopcas (b. k. *berniukas*): *jaunesnis chlopcas labai linksmas*;

čėsas (b. k. 1. *laikas*; 2. *laikai*): *tas čėsas bėga ir nepagausi; sunkiausi čėsa i atėjo*;

kožnas, -a (b. k. *kiekvienas, -a*): *kožnam raikia turėc pinigų*;

kriklyvas, -a (b. k. *rėksningas, -a*): *toj boba buvo labai kriklyva*;

vėsalas, -a (b. k. *linksmas, -a*): *mano dėdė labai vėsala*.

Slavizmų gausumas visiškai suprantamas: tiesioginis ir nuolatinis slavų (lenkų) kalbų poveikis pirmiausia pėdsakus palieka tarmės žodyne. Jie gali būti labai seni, todėl

ir vartojami dažniau nei lietuviški atitikmenys. Net ir dabar galima pastebėti, kaip žodis *kvaja* šnektoje stumia žodį *pušis*, žodis *padabnas* – žodį *panašus*.

Praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje V. Smočinskis (W. Smoczyński) pastebėjo, kad Punsko šnektoje slavizmų yra daugiau negu kitose susisiekiąčiose su slavų plotais lietuvių tarmėse. XXI amžiaus pradžioje tai jau akivaizdus reiškinys Punsko šnektoje – dažnai greta lietuviškų pavartojami lenkiški žodžiai. Keli pavyzdžiai:

bliuskutė (b. k. *palaidinukė*): *imsiu tavo bliuskutį*;

dobitkė (b. k. *priedas*): *vaikai visų valandų dobitkės dėjo*;

fainus, -i (b. k. *nuostabus, -i*): *fainei tas vaikas atrodė*;

goscius (b. k. *svečias*): *tus gošćius labai malonus*;

kvietkas (b. k. *gėlė*): *daug kitokių kvietkų pririnko*;

kvolyti (b. k. *girti*): *kap kas kvolina mūs duony*;

mėnčytis (b. k. *kankintis*): *tėp mėnčinoši tris savaites*;

nėvalnia (b. k. *negalima*): *nėvalnia nakcimi aic*;

pylkė (b. k. *kamuolys*): *Gintas nėšis pylkį*;

povalio (b. k. *pamaži*): *povalio, povalio ir vėl pramokau*;

ventilis (b. k. *vožtuvėlis*): *Ginto visai yra beventilio*;

polėconas (b. k. *registruotas*): *vakar atėjo polėconas laiškas*;

pšėckolė (b. k. *vaikų darželis*): *jau mažausias aina in pšėckolį*;

spozivča (b. k. *maisto parduotuvė*): *Pūnski daug ty spozivčų*.

Įrašuose pasigirsta skolinių, kurie reiškia mašinų, motociklų, traktorių dalis, namų apyvokos, elektros priemonių, įrankių sąvokas:

hamūlciai (b. k. *stabdžiai*): *kiba nėveikia hamūlciai*;

kuchėnkė (b. k. *viryklė*): *virš kuchėnkės padėk degtukus*;

mikseris (b. k. *plaktuvas*): *kaimy-*

Dalia Makauskienė

nuos geras buvo mikseris;

odkužačus (b. k. *siurblys*): *pirmiausia imk pašluok odkužačum;*

pralkė (b. k. *skalavimo mašina*): *Žukauskienė pirko pralkę;*

rėgalai (b. k. *balda*): *nu ir stovi nauji rėgalai.*

Galima teigti, kad šnektoje pavartojami visiški vertiniai-kalkės:

neatsinešdinėti (b. k. *nesielgti*): *kad man tēp žaurai nēacinēšdinētai in mērgaites;*

neužsilaužinėti (b. k. *nenusiminti*): *raikėj nēužsilaužinėc;*

prisidėti (b. k. *dėti pastangas*): *alē jie jē nēlabai prisidēda prie mokslo.* Tai tipiškas lenkų kalbos reiškinys.

Punsko lietuviai dažnai pavartoja prefiksą ten, kur jis nereikalingas, pavyzdžiui:

panaudoti (b. k. *naudoti*): *beveik kasdien ir ružavos, ir mėlynos panaudojamos;*

užkvietimas (b. k. *kvietimas*): *gau-na užkvietimų in svēcus;*

užpradėti (b. k. *pradėti*): *užpradėjo savo darbų, paraiga užpradēc.*

puolēm;

išduoti matūrą (b. k. *išlaikyti brandos egzaminus*): *išduoc matūrų gėrai;*

kas čia zo (b. k. *kas per*): *kas ca zo gyvenimas;*

nešti pagalbą (b. k. *padėti*): *žmonēm pagelbų nēsu;*

pats per save (b. k. *savarankiškai*): *paci pēr savi išmokau;*

palikti laisvą ranką (b. k. *viskas tegul susitvarko savaime*): *palikom laisvų rankų; laisvas rankas duodzi;*

paskutinį grošį išduoti (b. k. *išleisti paskutinius pinigus*): *paskucinį grošį išduoda;*

persukinėti žodžius (b. k. *iškraipyti žodžius*): *jis persukinėja žodžius;*

po pirma, po antra (b. k. *pirma, antra*): *po pyrma, česo gaišimas, po antra, po traca;*

suteikti balsą (b. k. *leisti kalbėti*): *balsų suteikiu tau;*

taip vadinamas, -a (b. k.

Pastaruoju metu Punsko šnektoje gausu frazeologinių skolinių:

būti primuštam (b. k. *būti liūdnam, nusiminusiam*): *buvau baisiai primušta;*

dėkoti iš kalno (b. k. *iš anksto dėkoti*): *iš kalno ačiū* (b. k. *ačiū*);

duoti sau (b. k. *prileiskim*): *nuvažuosim rytoj, duokim sau;*

gauti rodą (b. k. *susitvarkyti su viskuo*): *gaudavau rodų; negavo rodos; gavau rodų;*

gerai išpulti (b. k. *gerai pasirodyti*): *rašomieji išpuolē gėrai; mus tēlėvizijoje parodē, ba gėrai iš-*

vadinamas, -a): *studentų bēndrabūtin tēp vadinamam.*

Kaip matome, tema aktuali, šnekta vis kinta ir atsiranda naujovių. Šie ir kiti naujieji Punsko šnekto pokyčiai rodo, kad Punsko dzūkų tarmės laukia tas pats likimas, kaip ir kitų periferinių tarmių – ji nyksta. Savaime suprantama, kad Punsko šnektai didelę įtaką daro lenkų kalba. Tačiau negalime užmiršti, jog ją veikia ir lietuvių bendrinė kalba. Bendraudamas su mūsų krašto žmonėmis supranti: nors šiandien jie ne Lietuvos valstybės piliečiai, bet tikri lietuviai, saugantys savo gimtąją šnektą ir papročius. Norint šią seną ir savitą šnektą išsaugoti ir kuo ilgiau išlaikyti būsimosioms kartoms, reikia, kad daugiau dėmesio čia gyvenantiems žmonėms skirtų ne tik mokslininkai, bet ir abiejų valstybių administracinė valdžia. Taip pat mūsų, mokytojų, pareiga kiekvieną dieną būti budriems ir skiepyti jaunajai kartai tai, ką gavome iš savo protėvių.

Pabaigoje pateikiu užduotį. Ištaisykite klaidas! Ištaisytą tekstą siųskite redakcijai iki kovo 31 d. Taisyklingą tekstą išspausdinsime „Aušros“ 7 nr.

Tomcius sulaužē šatnioj šėpukį, todē neturējo kur pasikabyc kūrtekės. Kitų dzienu atsinešē cvekų, plaktukų ir norējo pataisyc, alē niekap negalējo inkalc cveko in plitų, tai cik dratu surišo.

Kap parėjo namo, pamatē kaimynkų. Gērē arbatų ir valgē ponėkus. Apart to, labai skubinosi. Todē graita pasikvolino, kad utarnyki buvo Suvuose ir dasipirko lioduvkį, odkužačų ir mikserį. Norėjo pirkc ir rėgalų, alē apsimisno.

Daaiškino viskų iki rašto, padēka-vojo iš kalno už užkvietimų ir nusi-skubino pas kitų susiedkų.

Daėjus dzienos pabeigai, Tomcio dažinota, kad šėpukē pasitaisē, o naujas kaimynkos mikseris nusi-pirtas be gvarancijos.

Kaip išlydėdavome ir išlydime artimuosius į... amžinybę

JANINA MACUKONIENĖ

Apie paskutinę žmogaus kelionę dabar kiek vengiama kalbėti, o ji, deja, neišvengiama mūsų artimiausiems, brangiausiems žmonėms ir... mums patiems. Paskutiniaisiais metais dėl pandemijos ar kitų priežasčių praradome labai daug brangių žmonių ir, norime to ar ne, mintys apie mirtį sukasi mūsų galvoje, kelia liūdesį, sielvartą, nerimą, baimę... Bet nekalbėsime šį kartą apie psichologinius reiškinius, kuriuos sukelia artimojo mirtis ar savojo gyvenimo baigties nuojauta. Norėčiau pasidalinti savo pastebėjimais, kaip sparčiai mūsų akyse keičiasi laidojimo papročiai, ir pasvarstyti, kuo gera, o kuo visgi nelabai gera ta kaita. Neparašysiu, žinoma, nieko, ko nežinotų mano kartos žmonės, tačiau tegul į tolimesnius laikus pažvelgia ir jaunesnieji.

Prieš šimtmetį ar pusšimtį metų taip pat mirdavo daug žmonių. Jau nekalbant apie marus (paskutinis, vadinamas ispaniškuoju, kilo prieš šimtmetį) ar karus, kurie nusinešdavo galybę aukų, žmonės dėl prastinės medicinos būklės vidutiniškai gyvendavo žymiai trumpiau, mirdavo daug mažų vaikų ir nemažai gimdyvių. Mirtis dažnai lankydavosi ir mūsų krašto šeimose, ir visada ji būdavo labai svarbus įvykis, sutelkiantis visą kaimo bendruomenę. Atsimenu, kad ir mano vaikystėje (apie 1960–1970 m.) eidavome į kaime vykstančias šermenis. Jei būdavo pakeliui, eidami su kuprinėmis iš mokyklos užeidavome, kai būdavo miręs kažkurio iš moksleivių senelis ar šiaip net kitame kaimo gale gyvenęs

žmogus. Mažesniems vaikams mirtis būdavo gal ir nelabai suprantamas reiškinys, bet toks jau buvęs auklėjimo principas – vaikas nuo mažens turi suprasti visus gyvenimo vingius, turi mokėti pagerbti žmogų jo paskutinės kelionės akimirka. Dar, atrodo, ne taip seniai vaikų būdavę laidotuviuose, jie nešdavo gėles, vainikus. Dabar vaiką pamatyti šermenyse ar laidotuviuose – didelė retenybė. Jaunimas taip pat vengia tokių iškilnių. Atsimenu, besimokydama licėjuje taip pat nelabai norėdavau vykti į šermenis. Tada mano sąmoningesnė draugė primindavo: „Ar nori, kad ir į tavo laidotuves niekas neateitų?“ Žinoma, kas gi galvoja pačioje jaunystėje apie savo laidotuves, bet pareigą pagerbti išeinančiuosius turėdavo pajusti ir jaunimas. Tuo tarpu šiais laikais jis lyg ir atleidžiamas nuo šios pareigos, nebent mirtis paliečia šeimos narius ar įsisuka į jaunų žmonių tarpą.

O laidojimo ir šarvojimo papročiai keičiasi kartu su technikos, technologijų ir žmonių buities pokyčiais. 1979 m. mirus mano tėveliui, o po pusantrų metų dėdei, karstai iš namų į bažnyčią buvo vežami arklių traukiamu vežimu. Pirmame vežime sėdėdavo giesmininkai. Jis būdavo specialiai paruoštas: vietos sėdėti, uždengtos austiniais kilimais (mūsų krašte vadinamais *divonais*), įtaisytos taip, kad giesmininkai vieni kitus matytų. Antrame vežime prie karsto sėdėdavo artimiausi šeimos nariai. Toliau važiuodavo vežimai su giminėmis, kaimynais, kitais dalyvavusiais šermenyse žmonėmis, kuriuos namų šeimininkai paprašydavo palydėti.

Minimu laikotarpiu tų lydinčių vežimų jau nebūdavo tiek daug, keliolika. Mat kai kurie ūkininkai jau neturėjo arklių, dauguma žemės darbų buvo atliekama traktoriais. Atsimenu, kad vyrai kalbėjo: „Kas bus, kai neliks arklių? Kaip reikės žmogų palaidoti?“ Kažkaip sunku buvo įsivaizduoti, kad karstas bus „įgrūdamas“ į mašiną (specialių mašinų – vadinamųjų karavanų žmonės gal dar nebuvo matę). O kas tada su giesmininkais? Juk jie visą kelią gieda, tik su trumpomis pertraukėlėmis poilsiui. Juos giedančius girdi ir lydintys, ir pakeliui sutikti žmonės, o kokia prasmė giedoti mašinoje? Atsimenu, kai pro langą pamatę nuo Vidugirių pusės važiuojančias laidotuves išeidavome į sodelį paklausti giedojimų. Suskaičiuodavome lydinčius vežimus, o jų būdavo ir pora dešimčių, ir daugiau.

Taip buvo mąstoma apie paskutinę žmogaus kelionę prieš kelis dešimtmečius. O dabar? Turbūt visi sutinka, kad gražu, kai giedama, bet jei nėra kam giedoti, apsieinama su kalbamois maldomis, ypač paskutiniaisiais metais, kai buvo įvesti įvairūs draudimai dėl pandemijos. Didžiausia bėda, kad išnyko giedotojų grupės kaimuose. Pasiliko kiekvienoje mūsų krašto parapijoje po vieną ar dvi grupes ir jos nepajėgios apgiedoti visų mirusiųjų, kai laidotuvių taip padaugėjo. Be to, žymiai sutrumpėjo giedojimo laikas – ilgų rožinių ir šermenų giesmių šiuolaikiniai žmonės jau „neištveria“, kaip ir budėjimo prie pašarvotų artimųjų, kuris kažkada trukdavęs pakaitomis tris paras ir dieną, ir naktį. Miestuose, žinoma, daug anksčiau

tokie pakitimai įvyko ir tai turėjo tam tikros įtakos mūsų krašto žmonėms.

Kalbant apie mirusiųjų lydėjimą reikia taip pat prisiminti, kaip keičiasi kelionė su karstu nuo bažnyčios iki kapinių. Dar maždaug iki devintojo praėjusio amžiaus dešimtmečio Punsko parapijoje karstą su mirusiuoju nuo bažnyčios iki kapinių duobės nešė laidotuvių dalyviai, stipresni vyrai, kurie kelyje pasikeisdamo, nes nuotolis, kaip žinome, tikrai nemažas. Buvo kalbama, kad neturėtų karsto nešti artimiausiu kraujo ryšiu susiję – sūnūs, tačiau tai gal nebuvo griežta taisyklė. Prieš mirtį mano tėtis paprašė, kad jo karstą neštų krikšto sūnūs, kurių turėjo kelerą tarp kaimynų, nes jo vienintelis sūnus dar buvo nedidelis vaikas. Laidotuvių eisenos priekyje žengė trys vyrai: centre nešantis kryžių, iš šonų du su gedulingomis vėliavomis. Pas-

kui eidavo išsirikiavę poromis vaikai ir jaunimas ar jaunesnės moterys su gėlėmis ir vainikais, kurių labai daug būdavo atnešama atėjusiųjų į šermenis. Toliau žengdavo kunigas, paskui jį buvo nešamas karstas, už karsto ėjo artimiausia mirusiojo šeima ir giesmininkai, kurie visą kelią giedodavo Visų šventųjų litaniją, o už jų – visi giminaičiai, kaimynai ir kiti atvykusieji į laidotuves. Žinau, kad 1999 m., kai mirė mano mama, papročiai buvo pasikeitę tik tiek, kad karstas jau buvo vežamas pėsčiųjų greičiu, o visa eiseną atrodė lygiai taip pat. Panašiai turbūt buvo ir Seinų bei Smalėnų parapijose. Maždaug apie 2010-uosius laidojant Seinuose dėl trukdymų miesto eismui (tokia oficiali versija) buvo uždrausta eiseną į kapines. Nors iš bažnyčios į kapines visai netoli, visi lydintieji turi važiuoti mašinomis. Pastaraisiais metais ir

Punske į kapines dažniausiai keliujama mašinomis – jau ne dėl draudimų, bet patogumo. Dėl gyvųjų patogumo visas laidojimo paslaugas dabar teikia specialios įmonės, restoranai. Ir tai jau realybė, kurios nepažeisime, nepriklausomai nuo to, ar tai mums patinka, ar ne.

Kai kurie papročiai, žinoma, keitėsi pamažu ir palaipsniui. Kai kaimuose liko mažai arklių, tradicinius arklinius vežimus su karstu ir giesmininkais iš pradžių traukdavo traktoriai, o kiti lydintieji iš kaimų važiuodavo mašinomis. Kol atsirado specialios mašinos – vadinamieji karavanai karstui vežti, šiam tikslui būdavo pritaikomi taip pat krovininiai mikroautobusai – taip, kad būtų matomas karstas, padėtas ant austinių juodai baltų kilimų.

Reiktų dar paminėti, kaip iškilmingai buvo lydimi į paskutinę kelionę mirę (dažniausiai žuvę važiuodami motociklais) jauni žmonės. Vaikiniai priekyje jodavo ant žirgų, persijuosę juostomis ar austiniais rankšluosčiais, merginos nešė ilgą vainiką, kuriuo būdavo apjuosiamas vežimas su karstu. Teko dalyvauti ir tokiose laidotuviuose, bet joks laidotuvių grožis negali sušvelninti didžiulio sielvarto, kurį patiria artimieji dėl jauno žmogaus mirties.

Trumpai paminėjus laidotuvių pokyčius, negalima nutylėti ir to, kad pasikeitė šermenų papročiai, požiūris į žmogaus mirtį, kiekvieno iš mūsų visuomeninių pareigų supratimas. Vienas iš krikščioniškųjų gerų darbų, kaip rašoma katekizme – „mirusį palaidoti“. Ir atrodo, kad anksčiau giliau žmonės šią dorybę suprastavo. Sunkiai žmogui susirgus jį lankydavo ne tik artimiausi, bet ir tolimesni kaimynai, giminės. Pakvietus pas mirštantįjį kunigą taip pat sueidavo ir artimesni kaimynai, kad pasimelstų, budėdavo pas merdintįjį ar šiaip labai sunkiai sergantįjį ne tik šeimos nariai. Žmonės jausdavo pareigą atsišveikinti su žmogumi, kuris ruošiasi

Nuotraukas darydavo išnešus karstą į kiemą

į kitą pasaulį, jį paguosti. Dabar dažnai slepiama nuo kitų sunki liga, lyg nenorima kalbėti nei apie negalią, nei apie mirtį. O gal sveikieji nenori prisiminti to, kas mums visiems neišvengiama?

Dabar gal nedaug likę ir vyresnių žmonių, kurie iš anksto turi pasiruošę įkapes (mūsų krašte vadinamas *smerciniais drabužiais*), su kuriomis nori būti palaidoti, nors yra pasiruošusių vietą kapinėse. Apskritai dėl savo laidotuvių senoliai ar sunkiai sergantieji anksčiau palikdavę daugiau nuorodų artimiesiems, palyginti su šiuolaikiniais žmonėmis, gal todėl, kad pati mirtis buvo lyg ir labiau „prijaukinta“, labiau natūrali stipriai su gamta susijusiam žmogui. Miršančiojo šeimos nariams tai buvo svarbu, nes jie, kartais pasitelkę kaimynus, buvo atsakingi už velionio kūno prausimą, rengimą ir šarvojimo vietos paruošimą savuose namuose. Rūpestingos šeiminkės turėdavo ne tik drabužius, bet taip pat baltą audinį užtiesti šarvonei (kurią staigiai paruošdavo suėję vyrai) ir du vienodus austinius kilimus, kabinamus ant dviejų sienų, prie ruošiamos vietos mirusiajam. Kol parveždavo karstą, kuriam laikui

mirusiojo kūnas būdavo paguldomas ant šarvonės.

Viską atlikti pačiai šeimai, išgyvenančiai didelį sielvartą, jeigu nelieka joje pakankamai suaugusių žmonių, būna per sunku. Dėl to sueidavo padėti artimiausi kaimynai, arčiau gyvenantys giminės. Sueiti ir net neprašomiems pasiūlyti savo pagalbą mirties atveju buvo šventa pareiga. O visokiausios pagalbos reikėjo daug. Be minėtų darbų prie mirusiojo ir

šarvonės, dažnai reikėjo pertvarkyti visus namus: kartais išnešioti į kluoną lovas, padaryti suolus, paruošti stalą giesmininkams, o kitoje patalpoje vietą pateikti maistui, kad galima būtų pavaišinti atvykusius iš toliau gimines, giesmininkus ir kitus šermenų dalyvius. Dažniausiai maisto gaminimas ir sukeldavo daugiausia rūpesčių. Reikėdavo skubiai paskersti kiaulę, ieškoti šeiminkės (pagalbininkės sueidavo pačios) ir viską taip suorganizuoti, kad užtektų viskam ir vietos, ir laiko, ir išteklių, ir jėgų. Mat anksčiau reikėjo budėti prie sergančiojo, o šermenų metu prie mirusiojo ir... pakelti netekties skausmą. Gedėjimui reikia ramybės. Ruošos šurmuly jos lyg ir pritrūksta, tačiau, kita vertus, mirusiojo šeima jaučia paramą, užuojautą ir dėl to tas sunkias akimirkas išgyventi kiek lengviau. Mirties akivaizdoje visi solidarizuojasi ir kiek galėdami padeda daiktais, produktais ir darbu, atidėdami kitas kasdienes pareigas.

Laikui bėgant žmonės, statydami naujas mūrines trobas, susipla nuodavo vieną didelį kambarį, kad būtų galima jame ruošti vestuves ir... laidotuves. Dabar žymiai lengviau paruošti maistą, kai namuose visi patogumai, kai visko galima nusipirkti.

Iš bažnyčios į kapus karstą nešdavo

Tačiau atėjo kiti laikai. Kai jau pirmajame šio amžiaus dešimtmetyje Seinuose, Punske, Smalėnuose įrengtos šarvojimo salės ir atsirado žmonių, profesionaliai teikiančių mirusiųjų šarvojimo ir laidojimo paslaugas, pamazu pradėta jomis naudotis. Tiesa, Seinuose jau žymiai anksčiau buvo naudojama kaip šarvojimo sale evangelikų bažnytelė, bet iš kaimų savo artimųjų nieks ten nevežė. Šiuo metu jau retas atvejis, kad mirusysis šarvojamas namuose. Kaimuose lieka vis mažiau žmonių, o tie, kurie likę – dažniausiai vyresniojo amžiaus. Sunku būtų patiems susidoroti su laidotuvių organizavimu, o pajėgesni kaimynai dažnai kur nors įsidarbina ir negali savo laiko skirti tokiems tikslams. Nelabai rastume kaimuose ir šeiminių, kurios būtų pajėgios ir sugebėtų namų sąlygomis paruošti maistą didesniai būriui žmonių. Kad ir kaip būtų liūdna, su mirusiais jau neatsisveikinama savuose namuose, kuriuos dažnas jų statė ir puoselėjo. Kažką aukojame dėl savo patogumo ir besikeičiančių papročių.

Galima būtų labai daug kalbėti apie mirties ir pomirtinio gyvenimo sampratą, apie žmogaus pasiruošimą atsiskirti su šiuo pasauliu ir laidojimo papročių kitimą (pasinaudojant pastaruosiu metu perskaitytomis šia tema keliomis knygomis), tačiau žinau, kad tai labai nepopuliari tema, tad nevarginsiu „Aušros“ skaitytojo. Norėčiau visgi kartu pamąstyti: ar ne per mažai dėmesio skiriame stovintiesiems ant gyvenimo slenksčio, ar teisingai darome saugodami vaikus ir jaunimą nuo mirusiųjų laidojimo realybės (kompiuteriniuose žaidimuose vaikai mato labai iškreiptą mirties vaizdą), ar supaprastindami laidojimo apeigas ir visas pareigas, net gėlių nešimą, perdavę tiems, kuriems užmokėta, kažko neprarandame patys? Ar visa tai neveda į vis didesnį susvetimėjimą ir mūsų, gyvųjų, gilėjančią vienatvę?

Knygos apie propagandą autorius M. Martišius: „Propaganda yra, buvo, ir panašu, kad greitai metu niekur nedings“

Propaganda yra, buvo, ir panašu, kad greitai metu niekur nedings, nes ji – sudėtinė mūsų socialinio gyvenimo dalis. Propaganda naudojami psichologijos, sociologijos mokslų laimėjimais, komunikacijos mokslų išvalgomis. Daug kas galvoja, kad ji – tarsi juodoji magija: žinai veiksmus, sakinio konstravimo, retorikos taisykles ir taip įgauni pranašumą prieš kitą. Pati stipriausia emocija, kuria žaidžia propaganda – tai baimė.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos ir medijų tyrimų centro docentas, daktaras Mantas Martišius parašė knygą „Atsargiai – propaganda“. Ją pristatė renginyje, skirtame Pasaulinei medijų ir informacinio raštingumo savaitei. Knygos autorių kalbino žurnalistė Daiva Žeimytė-Bilienė.

Daiva Žeimytė-Bilienė: Kodėl nusprendėte, kad tokio leidinio jau reikia?

Mantas Martišius: Viena, kai esi Vilniaus universitete, yra tam tikri reikalavimai kartkartėmis ką nors parašyti – tokie yra universitetiniai reikalavimai, jei nori daryti akademinę karjerą, neiškristi iš konteksto.

Bet yra ir kitas dalykas, kuris pagrindinis ir mane vedė: suprantu, kad iš visų dalykų turbūt yra trys būdai paveikti žmones, apie kuriuos ir rašau. Vienas – panaudoti fizinę prievartą, kitas – duoti pinigų, trečias – įtikinti. Pirmieji du savo apimtimi trumpalaikiai ir seklūs: galiu visiems pasakyti – prašau

pirkti mano knygą, ir išsitraukęs pistoletą pagrasinti, kad jei nepirksite, nušausiu. Didelė tikimybė, kad knygą nupirktumėte, tačiau dar didesnė tikimybė, kad po kurio laiko už grasinimą turėčiau didelių problemų. Kitas dalykas – jei sakyčiau, kad visi, kurie perka mano knygą, gaus po tūkstantį eurų. Tokiu atveju labai greitai tapčiau neturtingas.

Pats tvariausias būdas – įtikinti, panaudoti komunikaciją. Mano noras – kad eiliniai Lietuvos Respublikos piliečiai skaitytų ir suprastų, jog propaganda yra, buvo, ir panašu, kad greitai metu niekur nedings, nes ji – sudėtinė mūsų socialinio gyvenimo dalis. Knyga buvo parašyta tam, kad mes į ją pasižiūrėtume iš kiek įmanoma įvairesnių pozicijų ir suprastume, kaip ji veikia, kokios jos galios ribos.

D. Ž.-B.: Man atrodo, kad propaganda dabartiniame kontekste yra daugiausia aptarinėjamas, nagrinėjamas procesas, ko anksčiau nebuvo. Kokias propagandos tendencijas šiandien matote?

M. M.: Tikriausiai pati svarbiausia ši: jei turėtume laiko mašiną ir galėtume keliauti atgal, jei ši knyga pasirodytų prieš 30–40 metų, kad žmogus taptų populiarus, kad jo idėja išpopuliarėtų, pats svarbiausias dalykas būtų prieiti prie masinės komunikacijos priemonių. Tam turi gauti redaktoriaus sutikimą, kad jis pasakytų, jog ta knyga verta, pakalbintų tave, ir tokiu būdu žinia pasklistų masėms.

Dabar yra socialiniai tinklai, internetas, gali pats sau būti redaktorius, jei turi pakankamai didelę auditoriją, pats gali išpopuliarinti savo knygą, tačiau atsitinka taip, kad žmonės pradeda gyventi savo burbuluose. Jie net nepajusdami ima gauti tą informaciją, kuri jiems patinka – kitos negauna. Ir čia – didžiausias iššūkis. Nes socialiniai tinklai veikia algoritmų principu – tu daugiau gauni to, ką seki. Ilgainiui pradedi kitų nesuprasti, bloguoju atveju į kitus pradedi žiūrėti įtariai.

D. Ž.-B.: Kodėl, Jūsų manymu, tai propaganda? Gal tai tiesiog kitokia nuomonė?

M. M.: Vienas iš mitų – visi galvojame, kad propaganda yra tai, ką daro blogoji pusė: jie bando meluoti, suvedžioti, pateikti informaciją, kuri būtų naudinga jiems, bet jums nenaudinga. O jei aš toks geras, tai tik išsakau savo nuomonę.

Gali būti ir taip, ir taip. Pavyzdžiui, mokesčiai gali būti dideli ir maži: pirmuoju atveju žmonėms bus didelės socialinės išmokos, kai mokesčiai maži – patiems žmonėms liks daugiau pinigų. Kuris variantas geresnis? Priklausomai nuo politinės pakraipos, vieni kalbės apie viena, kiti – apie kita. Abu variantai tuo pat metu yra ir teisingi, ir klaidingi. Problema ta, kad vienos ar kitos krypties politikai, agentai pradeda sakyti, jog yra tik viena – mano – tiesa, o ką kalba oponentas – melas.

Pats sudėtingiausias dalykas – kaip atpažinti propagandą. Ypač kai pradedi gauti informaciją, kuri tau pritaria, ir sakai, kad tai teisinga, o kas nepatinka – sakai, kad tai melas. Susidaro tokia situacija, kad gauni tik tai, kas tau patinka.

Propaganda naudojami psichologijos, sociologijos mokslų laimėjimais, komunikacijos mokslų išvargomis. Daug kas – ir aš pats

anksčiau – galvodavau, kad propaganda tarsi juodoji magija: žinai veiksmus, sakinio konstravimo, retorikos taisykles ir turi pranašumą prieš kitą. Jei tavo oponentas tą patį žino, jūs esate ant tos pačios lentynos.

Tačiau ne visi žino ir tai daro. Tuomet tas, kuris žino ir daro, jums gali turėti poveikį.

D. Ž.-B.: Ar galėtumėte pasakyti specifinius elementus, kaip atskirti propagandą nuo kitokios nuomonės?

M. M.: Jų yra be galo daug. Štai vaza su vandeniu. Į ją galima pamerkti gėles. Išpylus vandenį ir pripylus vyno, tai būtų vyno vaza, jei pripilsime mašininės alyvos, tai bus alyvos talpa.

Propagandoje socialiniuose klausimuose yra be galo daug situacijų, kuriose mūsų žinių ribos labai mažos, patyrimas – nepakankamas. Tokiu atveju propagandistas žinodamas daugiau turės prieš mus pranašumą ir gali mus vedžioti. Propaganda ir yra ta vaza, į kurią gali įpilti tiek vandens, tiek nuodų.

Tačiau propaganda neveikia greituoju metu – tai tvarus ilgo veikimo metodas. Štai pavyzdys: kai Jeruzalėje nukryžiuojamas Jėzus Kristus, reikia 300 metų, kad Romos imperatorius Konstantinas priimtų krikščionybę.

D. Ž.-B.: Net ir karo Ukrainoje atveju Rusijos propagandos naratyvas, kuris piešiamas nuo 2014 m. – Ukrainoje yra nacizmas. Net ir Rusijos istorijoje galima rasti, kaip tas naratyvas nuolatos buvo pumpuojamas, ir tam tikrais dalykais galiausiai patikėta. Dabar klausiamo: kaip galima šitaip įtikėti?

M. M.: Jei tikslas nebūtų pasiekiamas, niekas propaganda

neužsiiminėtų. Rusija, kalbant apie Ukrainą, investuoja milžiniškus pinigus į auditorijos ir masių kontroliavimą. Kalbant apie postsovietinę erdvę, Rusijos pinigų kiekis, investuojamas į medijas, kartais viršydavo aplinkinių šalių kartu sudėjus. Jie tai darė ne šiaip sau – tai politinė dalis: mes žinome, kad jei pakankamai ilgą laikotarpį turėsime auditorijos dėmesį, ilgainiui auditorija pradės priimti tam tikras mintis.

D. Ž.-B.: Kokie tie mygtukai, kuriuos reikia spausti, kad susirinktum auditorijos dėmesį?

M. M.: Pagrindas – jausmas ir emocijos. Pati didžiausia emocija – baimė. Nacistinė Vokietija bandė paskleisti baimę, kad vokiečiai kaip tauta gali išnykti, ji apsupta priešų, dėl to reikia susitelkti aplink fuurerį. Rusijos propagandoje taip pat teigiama, kad Rusija apsupta priešų, visi nori ją sunaikinti, visi gviešiasi Sibire esančių gamtos turty, todėl tik Kremliaus valdovas gali apginti.

Štai psichologo, Nobelio premijos laureato Danieliaus Kahnemano idėja: yra dvi galimybės – gali rizikuodamas uždirbti, bet gali ir prarasti pinigus. Žmonės nelinkę rizikuoti – čia suveikia praradimo baimė: prarasti 100 eurų svarbiau nei galimybė juos uždirbti.

Kalbant apie emocijas, veikia tai, kad dabar, pristatydamas knygą, galiu papasakoti daugybę įdomių faktų, tačiau jūs atsimsite tik tai, kaip jautėtės šioje salėje – jums patiko ar ne. Mūsų žinios skirtingos, bet visi turime emocijas: baimės, praradimo emocijas, todėl propagandistai jomis žaidžia.

D. Ž.-B.: Vokietijoje, praėjus net ir daugiau nei 10 metų po A. Hitlerio mirties, buvo žmonių, kurie netikėjo žydų žudynėmis. Jie sakė, kad tiesiog neįmanoma

per tokį trumpą laiką nužudyti tiek žmonių, vadinasi, tai – melas.

Jūs aprašote ir keletą eksperimentų, kurie parodo žmonių paklusnumą, kai jie veikiami autoriteto. Man atrodo, tai parodo ir žmonių abejones dėl savo veiksmų. Ar tai nėra neraštingumo klausimas? Ar yra grupė žmonių, kurie imlesni propagandai?

M. M.: Tokių tyrimų nėra. Kurie žmonės greito maisto restoranų maistas daro didžiausią žalą? Tikriausiai tiems, kurie dažniausiai ten valgo. Lygiai su propaganda: tie, kurie nuolat būna jos apšvitiniame, bus paveikti.

O kalbant apie kognityvinį disonansą, kai pradedi galvoti, dalis galvojimo tampa tavo sudėtine mąstymo, tapatybės dalimi. Vėliau labai sudėtinga tai išmušti. Per žinias gaunu vieną informaciją, gatvėje gaunu kitą – kai turi du konfliktuojančius dalykus, priimi tokį sprendimą, kad tavo praradimas būtų mažesnis. Jei galvoji kaip tie Vokietijos žmonės, kad esi geras žmogus, kad kiekvieną savaitgalį eini į bažnyčią, negali pagalvoti, kad galėjai remti režimą, kuris nužudė daug žmonių. Jei tai pripažinsi, patirsi psichologinį sunkumą. Propagandistai padės tau neišeiti iš komforto zonos.

Kalbant apie V. Putiną: jis valdo 20 metų, tiek pat laiko jis bando sukurti tam tikrus pasakojimus. Neįmanoma per pusę metų nubraukti to, kas padaryta per 20 metų. Reikės be galo daug laiko, kad žmonės tai pripažintų. Čia vienas atsakymų, kodėl žmonės varomi į mobilizaciją be jokio pasiruošimo nesustoja. Todėl, kad jiems reikia laiko. Štai geriausias pavyzdys: 1914 m. prasideda pasaulinis karas, Rusijoje daug vidinių problemų. Tačiau prireikia dvejų, trejų metų, kol Rusijos kariuomenėje prasideda maištas ir nenoras kariauti. Reikia laiko,

kol realybė pasibeldžia į duris, o tu nebegali jos ignoruoti.

D. Ž.-B.: Kas turėtų būti laidininkas, per kurį perėjusi propaganda išskaidrėtų?

M. M.: Yra trys veikėjai: žinia-sklaida, švietimas ir aš pats. Labai dažnai norime greitos reakcijos. Deja, taip neveikia. Žiniasklaida gali pateikti informaciją, papasakoti faktus, tačiau jei problema įsisenėjusi, net ir naujos informacijos teikimas nebus greitas ir efektyvus: ne visi norės klausytis, ne visi išgirs, be to, reikia pasiekti kritinę masę.

Švietimo svarba pasireiškia tuo, kad kuo turime geresnę supratimą apie tam tikrus reiškinius, tuo esame atsparesni. Bet svarbiausias dalykas – ar mes patys norime būti vedžiojami už nosies?

Ir dar vienas labai svarbus dalykas: kvailos idėjos labai dažnai netrukdo gyventi. Žmonės, kurie turi tokių idėjų, gali sukurti geras šeimas, susilaukti vaikų, būti gana sėkmingi finansiškai. Labai retais atvejais ilgai ignoruojamas dalykas galiausiai taip trenkia per galvą, kad prarandi finansus ar netgi gyvybę. Tai propagandą daro slibinu devynkalviu.

D. Ž.-B.: Ar propaganda gali būti gera?

M. M.: Ji gali būti naudojama nebūtinai blogiems tikslams. Tarkime, sveiko gyvenimo būdo propagavimas. Esama baltosios propagandos – tai tam tikras informacijos teikimas, kuris gal ir neatskleidžia visų faktų, tačiau jame nėra melo užtaiso.

O nuo reklamos propaganda skiriasi tuo, kad reklamos kūrėjai, jos užsakytojai iš karto pasako, kieno naudai tai daroma. Jei reklamuoji gavusių gerimą, būtų labai keista

reklama, jei nesuprastumėte, kokį gerimą reklamuojate. Tuo metu propagandoje dažnai būna dvigubas dugnas: sakau viena, nors mano motyvai visai kiti. Bet iki tikrųjų priežasčių priėti reikia analizės, suvokimo, kodėl tai daroma. Ne visi tam turi laiko ir noro. Galiausiai net ir prisikasus užsiimantis propaganda gali pasakyti, kad tai – jūsų iškreipta fantazija.

D. Ž.-B.: Kare juk irgi išnaudojama tokia propaganda.

M. M.: Kare tu nori, kad visuomenė tave palaikytų. Juo labiau kad tai be galo svarbu. Propagandoje yra toks dalykas: kuo ilgiau žmonės elgiasi vienaip, kuo jų daugiau, tuo didesnė tikimybė, kad tai bus savime išsipildanti pranašystė. Jei visi laikysimės kartu, jei visi priešinsimės, mes laimėsime. Bet pasakius „a“, reikia sakyti „b“. Pavyzdžiui, kol kas neteikiama informacija, kiek karių žuvę Ukrainos pusėje. Negali žaisti atviromis kortomis, nes kita pusė laimės.

D. Ž.-B.: Kokias matote problemines sritis Lietuvoje, kur, Jūsų nuomone, labiausiai reikėtų padirbėti?

M. M.: Turbūt vienas esminių dalykų yra šis: mes labai dažnai Lietuvoje drąsiai kalbame apie išorinių jėgų poveikį, tačiau nelabai norime pakalbėti, kas yra viduje.

Kad ir ta pati žiniasklaida: 2011 m. buvo nutekinti JAV valstybės departamento duomenys apie susirašinėjimą. Paaikškėjo, kad 2007 m. dalis Lietuvos redaktorių „nuimdavo“ politikus. Tai buvo išviešinta, tačiau mes nepadarėme rimtų išvadų. O kodėl mes nenorime savireflektuoti? Atsakymas paprastas: jei užsiimsi savirefleksija, galiausiai gali tekti pasakyti, kad mes nesame visose situacijose teisūs.

Vasario 15 d. gražų 60-ąjį jubiliejų švęs
Danutė Latvienė iš Klevų.

*Brangink kiekvieną gyvenimo akimirką, nes jos negrįžta...
Brangink kiekvieną šalia esantį, nes jie išeina...
Brangink prisiminimus, nes jie suteikia gyvenimui pilnatvės...
Saugok savo viltis ir svajones, nes jos padeda gyventi...
Pagaliau saugok pati save, nes esi labai reikalinga ir svarbi.
Būk laiminga!*

Mama – vienas brangiausių žmonių pasaulyje, todėl jos gimtadienis toks ypatingas ir brangus. Norisi pasakyti gražiausius žodžius, apkabinti ir padėkoti už dovanotą gyvenimą. Tad ir mes norime Tau palinkėti visko, kas gyvenime svarbiausia: tvirtos sveikatos, begalinio džiaugsmo, amžinos jaunystės širdyje. Giedrų dienų Tau linkime, visada plačios šypsenos veide. Tegul visi vargai Tave aplenkia, o laimės akimirkų netrūksta. Su gimimo diena!

Dukra Jurgita ir sūnus Darius su šeimomis

*Lėkė metai kaip paukščiai pro šalį,
Raizgės raukšlės ir balo plaukai,
Tik širdis patikėti negali,
Kad tiek daug jau galėjo praeit.
Nusimeski rūpesčių našta,
Praeitis tebūnie lyg daina.
Leisk šventės dieną palinkėti,
Kad sėkmė, puiki sveikata
Lydėtų Tave visada!*

Jonui Cirušiu 90-ojo jubiliejaus proga sveikatos ir daug gražių, saulėtų dienų linki

*Žmona Anelė,
krikšto dukra Aldutė,
Danutė su dukromis,
Magdalena ir Vida iš Kanados
bei kiti artimieji*

Vasario 24 d. **Birutė Grigutienė**
iš Vidugirių
švęs 65-ąjį gimtadienį.

*Te niekad neapleis energija sparnuota
Ir akys šilumą jaunatvišką teskleis.
Širdis, tikėjimo žiedais apvainikuota,
Te niekada pavargti Tau neleis.*

*Mes linkim Tau energijos, sveikatos
Ir šypsenos veide plačios.
Tegul Tau skiriamus ILGLAUSIŲ METŲ
Dar šimtą kartų pakartos...*

Vyras, dukra ir sūnūs su šeimomis

*Jau 80 kartų paukščiai parskrido,
Jau 80 kartų pražydo žiedai.
Jau 80 metų žemėj gyventa,
O rodos – dar tiek mažai.*

Mielą mamą, močiutę, anytą
Danutę Karaneckienę,
vasario 4 dieną šventusią gražų 80-ąjį
jubiliejų, nuoširdžiai sveikina

Sūnus Juozas su šeima

**GERBIAMI
PRENUMERATORIAI!**

*Nebūkite abejingi –
prenumeruokite „Aušrą“, „Suvalkietį“ ir
„Aušrelę“!*

Galima atvykti į redakciją Punske arba Lenkijos lietuvių draugijos būstinę Seinuose ar užsiprenumeruoti pavedimu į banko sąskaitą (numeris pateikiamas paskutiniame žurnalo viršelyje), nurodant, už kurį leidinį mokama.

Lietuvos žiniasklaida

2023 01 26–02 12

Šalies žiniasklaidoje nė kiek nesumažėjo domėjimasis beveik prieš tris savaites prasidėjusia Kristijono Bartoševičiaus istorija. Jis prokuratūros apkaltintas seksualiniais nusikaltimais, susijusiais su mažamečiais, nepilnamečiais, jaunesniais negu 16 metų asmenimis. Bet dar iki Generalinės prokuratūros (GP) kreipimosi į Seimą pats parašė prašymą Vyriausiajai rinkimų komisijai (VRK), kad būtų panaikintas jo mandatas „dėl asmeninių priežasčių“. Žiniasklaidai K. Bartoševičius teigė, kad tai niekaip nesusiję su tuo, kuo jis kaltinamas, nes trauktis iš parlamento svarstymų buvo jau ir anksčiau.

Istorija įgavo naujų spalvų ir panašu, kad jos pabaiga ne tik teisiniu, bet ir politiniu aspektu dar toli. Mat dauguma politikų, politologų, žurnalistų ir piliečių neabejojo, kad K. Bartoševičius apie būsimus prokuratūros įtarimus buvo kažkieno įspėtas. Juk kaip „Delfi interviu“ laidai kalbėjo buvęs premjeras, opozicinės Demokratų sąjungos „Vardan Lietuvos“ pirmininkas Saulius Skvernelis, jeigu K. Bartoševičius būtų spėjęs atsisakyti parlamentaro mandato, GP pranešimų spaudai apie ikiteisminį tyrimą būtų nebuvę. „Ir visuomenė būtų nežinojusi, kad Seimo narys, būdamas Seimo nariu, atstovaudamas žmonėms, derina ir kitokius veiksmus šalia savo pareigų“, – sakė S. Skvernelis.

Žiniasklaidai pradėjus gilintis, kaip būta su tuo galimu K. Bartoševičiaus perspėjimu, painesni ir besiskiriantys Seimo pirmininkės Viktorijos Čmilytės-Nielsen, Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) frakcijos seniūnės Radvilės Morkūnaitės-Mikulėnienės ir generalinės prokurorės Nidos Grunskienės atsakymai kėlė įtarimų,

kad kažkas slepiama ir meluojama. Mat paaiškėjo, kad R. Morkūnaitė-Mikulėnienė su K. Bartoševičiumi susisiekė telefonu tą penktadienį, kurio vakare jis parašė prašymą VRK (prokuratūra į Seimą oficialiai kreipėsi tik po poros dienų, pirmadienį). „Taip, aš jam skambinau, sulaukusi tam tikrų indikacijų, jog turėčiau jam paskambinti“, – portalui lrytas.lt pripažino R. Morkūnaitė-Mikulėnienė. „Tuo metu apie jokių kaltinimus ar ikiteisminius tyrimus man nebuvo žinoma. Apie tai sužinojau pirmadienį iš žiniasklaidos.“

O tos „indikacijos“, tai K. Bartoševičiaus žinutė. Anot delfi.lt, žinutę parodyti viešai frakcijos seniūnė atsisakė motyvuodama, kad ji buvo gauta asmeninėje susirašinėjimo programėlėje. „Nesuprantu, kuo esu kaltinama ir koks tai tardymas“, – žurnalistams prašant parodyti žinutę replikavo parlamentarė. Įdomu, kad visa tai R. Morkūnaitė-Mikulėnienė prisiminė praėjus beveik trimis savaitėms po K. Bartoševičiaus atsistatydinimo.

O pasak lrytas.lt, „paaiškėjo, kad tą patį penktadienį, kai politikas atsisakė mandato, V. Čmilytė-Nielsen buvo susitikusi su N. Grunskiene. Generalinė prokurorė informavo Seimo vadovę apie būsimą kreipimąsi dėl parlamentaro teisinio imuniteto naikinimo“. „Man nebuvo įvardyti konkretūs Baudžiamojo kodekso straipsniai, man buvo pateikta nuasmeninta informacija. Taigi, ikiteisminio tyrimo medžiagos man nebuvo pateikta“, – žurnalistams kalbėjo Seimo pirmininkė. Tačiau, kaip rašė portalas delfi.lt, „generalinė prokurorė kalbėjo kiek kitaip. „Sausio 20 dieną susitikime su Seimo pirmininke nei pavadė, nei kokiai frakcijai ar partijai šis asmuo priklauso, įvardyta nebuvo.

Buvo nurodyta, kad pradėtas ikiteisminis tyrimas ir [buvo nurodyta] pagal kokius Baudžiamojo kodekso straipsnius“. Įdomiausia, kad, kaip rašė minėtas portalas, pradžioje buvo manyta, kad pokalbis vyko telefonu, bet vėliau N. Grunskienė pasakė, jog įvyko susitikimas. O V. Čmilytė-Nielsen, paklausta, kodėl iš karto apie tai nesakė, teigė, jog nebuvo tokio klausimo. Ir Seimo pirmininkės viešai skelbiamoje darbotvarkėje apie susitikimą nebuvo nė žodžio. Vėliau V. Čmilytė-Nielsen „tik po tiesių žurnalistų klausimų nurodė, kad po to, kai susitiko su generaline prokurore N. Grunskiene, kuri jai pranešė, kad vienas Seimo narys įtariamai sunkiais nusikaltimais, ji susitiko su premjere Ingrida Šimonyte, bet jokios informacijos jai neperdavė. Vyriausybės vadovė irgi tvirtino nieko apie tai neišgirdusi, nors su parlamento vadove kalbėjo apie ministrų kabineto norą surengti neeilinę Seimo sesiją“ (portalas 15min.lt). Ir nors Seimo vadovė teigė, kad „tą dieną visi susitikimai buvo iš anksto planuoti ir įprasti“, tačiau žurnalistai išsiaiškino, jog ir šis susitikimas nebuvo paminėtas nei I. Šimonytės, nei V. Čmilytės-Nielsen oficialioje darbotvarkėje.

Be abejo, kuo daugiau „nesueina galai“ valdančiųjų kalbose, tuo daugiau visuomenėje kyla įtarimų, kad „kažkas ne taip“. O opozicija, kuriai visokie politinių oponentų „mėtymaisi“ – tikra dovana, ėmėsi organizuoti neeilinę Seimo sesiją, kur planuota sudaryti laikinąją tyrimo komisiją, kuri siektų išsiaiškinti aplinkybes dėl galimo informacijos apie K. Bartoševičiaus atžvilgiu teisėsaugos atliekamą ikiteisminį tyrimą nutekimo. Neeilinę sesiją surengti pavyko, nors konservatoriai didelio džiaugsmo dėl

to nerodė, o Europos Parlamento narys konservatorius Andrius Kubilius agentūrai ELTA sakė, kad „šia iniciatyva opozicijos atstovai siekia politinės naudos. Be to, <...> laikinosios komisijos steigimas gali pakenkti teisėsaugos vykdomam tyrimui“. Opozicijos iniciatyvą sudaryti laikinąją tyrimo komisiją parlamentas atmetė. Pati neeilinė sesija irgi vyko tarpusavio nepasitikėjimo ir įtarinėjimų fone, tuo labiau kad atsakinėdamos į opozicijos iš anksto pateiktus klausimus, Seimo pirmininkė ir generalinė prokurorė apie pirmą savo susitikimą pora dienų iki oficialaus prokuratūros kreipimosi dėl K. Bartoševičiaus į Seimą vėl kalbėjo skirtingai.

Tačiau politikus, politologus ir žurnalistus nustebino TS-LKD partijos vadovo Gabrieliaus Landsbergio mintys po to surengtoje spaudos konferencijoje. Iš jo atsakymų labai ryškiai „išsivyniojo“ trys pagrindinės mintys: konservatoriai ir taip dėl K. Bartoševičiaus per daug atgailavo („Man atrodo, kad buvo įsitraukta į tokį savikaltės, kažkokios visuotinos kaltės svarstymus“); visos šitos istorijos sumanytojas yra S. Skvernelis („Manau, kad nėra paslaptis, kad jį supa buvę policijos pareigūnai. Man yra didelis klausimas, ar jis pats nėra vienas iš šios situacijos režisierių“); žiniasklaida, pati to nesuvokdama, dalyvauja politiniame cirke (tai, ką daro žurnalistai, yra „tam tikro priešrinkiminio šou, užkurto vieno režisieriaus, su geru policininko pajautimu <...>, cirkelis“).

„Ekspertai G. Landsbergio sprendimą vadina katastrofišku: racionalaus paaiškinimo nėra“, – specialistų įvertinimus po konservatorių vado išsakytų minčių perteikė lrytas.lt. „Po tokio sudėtingo laikotarpio klasikinis pareiškimas „atsiprašome, bet neatsiprašome“, „konservatoriai ir taip per daug atgailavo“ ir kad „visiems taip galėjo atsitikti“ tikrai buvo labai ne vietoje ir ne laiku“, – portalui sakė Vytauto Didžiojo universiteto politologas Ignas Kalpokas.

2022 m. rugpjūčio 29 d. Anapilin iškeliavo
A. A. DAIVA VAIČIULYTĖ.

*Pačiam jaunystės grožy išėjai...
Miegok ramiai po tėviškės skliautais.
Dabar keliauji jau žvaigždžių takais
Ir šypsaisi Tu mums meiliai...*

Dėkojame visiems, kurie ramino mus sunkią netekties valandą, buvo šalia ir stiprino šiuo skaudžiu ir slegiančiu laikotarpiu. Ačiū mūsų klebonui Česlovui, bažnyčios tarnams, giesmininkams, artimiesiems, įstaigų atstovams ir visiems užjaučiantiems už bendrą maldą, gražias giesmes, paguodos žodį. Ypatingus padėkos žodžius tariame jaunimui, a. a. Daivutės draugams už iškilmingą ir jaudinantį atsisveikinimą bei palydėjimą į paskutinę kelionę.

Liūdinti šeima

2022 m. gruodžio 27 d. į amžinybę iškeliavo
mūsų mama, močiutė, promočiutė
A. A. MONIKA PEČIULIENĖ
iš Pelelių.

Nuoširdžius padėkos žodžius tariame giminėms, kaimynams, pažįstamiems, kurie lankė velionę laidojimo namuose ir dalyvavo laidotuvėse. Ačiū giesmininkams už giesmes, maldas, kunigui už atnašautas mišias. Dėkojame visiems gydytojams už mamai suteiktą pagalbą, „Carito“ seselėms už slaugymą. Dėkojame visiems už užuojautos žodžius, maldas, aukas bei velionės palydėjimą į paskutinę kelionę.

Liūdentys sūnūs su šeimomis

2023 m. sausio 27 d. Anapilin iškeliavo
A. A. IRENA BAGANIENĖ.

Nuoširdžiai dėkojame giminėms, artimiesiems ir visiems, kurie palydėjo Ją į amžinojo poilsio vietą. Ačiū klebonui Česlovui ir giesmininkams už bendrą maldą.

Liūdinti dukra Jūratė su šeima